

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrs

Novadpētniecības darbs Trikātas pamatskolas informācijas centrā

Metodisks materiāls

Bibliotekāre Inga Boškina

Trikāta
2008

ANOTĀCIJA

Metodiskā materiāla „Novadpētniecības darbs Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā” aktualitāti nosaka novadpētniecības darba tālākattīstība un pilnveidošana.

Darba **mērķis** ir aplūkot galvenos novadpētniecības darba jautājumus bibliotēkās: novadpētniecības fondu, uzziņu aparātu, kā arī aktuālas darba formas un metodes.

Uzdevumi:

- sniegt teorētiskas zināšanas novadpētniecības fonda komplektēšanā, kartotēku un mapju veidošanā,
- popularizēt Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra novadpētniecības darbu;
- dot ierosmi citiem bibliotekāriem novadpētniecības darba pilnveidošanai.

Darbs sastāv no 5 nodaļām un 16 apakšnodaļām. Ir aprakstīti un ar piemēriem atspoguļoti novadpētniecības darba jautājumi skolas bibliotēkā: novadpētniecības darbs, fonds, fonda uzziņu aparāts, novadpētniecības darba galvenie virzieni, formas, metodes un novadpētniecības bibliogrāfija.

Darbs „Novadpētniecības darbs Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā” izmantojams jebkura bibliotekāra darbā, tas ir labs materiāls darba uzsākšanai novadpētniecības jomā. Darbā rodamā informācija sniedz ziņas par novadpētniecības materiālu vākšanu, atlasī, uzkrāšanu un popularizēšanu ikvienam interesentam.

Materiāli darbam vākti, sistematizēti un apkopoti kopš 2005. gada.

Darba apjoms ir 46 lapašpuses, tajā ir 2 shēmas, 12 pielikumi un 6 nosaukumu informācijas avoti.

SATURS

Ievads.....	4
1. Ievads novadpētniecības darbā	5
1.1. Novada jēdziens, tā izmaiņas laika gaitā. Novadnieks.....	5
1.2. Novadpētniecības jēdziens. Novadpētnieki.....	5
1.3. Novadpētniecības darbs bibliotēkā, tās vieta citu novadpētnieku vidū.....	6
2. Novadpētniecības fonds bibliotēkā.....	8
2.1. Novadpētniecības fonda saturs, ietverto dokumentu veidi.....	8
2.2. Novadpētniecības fonda komplektēšana	10
2.3. Novadpētniecības darba organizācija	12
3. Novadpētniecības fonda uzziņu aparāts	14
3.1. Novadpētniecības fonda uzziņu aparāts kā bibliotēkas uzziņu aparāta sastāvdaļa	14
3.2. Novadpētniecības kartotēka.....	14
3.3. Personāliju, topogrāfiskās, tematiskās kartotēkas	17
4. Bibliotēkas novadpētniecības darba galvenie virzieni, formas, metodes	20
4.1. Novadpētniecība – viens no galvenajiem bibliotēkas darba virzieniem	20
4.2. Novadpētniecības materiālu popularizēšanas formas un metodes	22
4.3. Novadpētniecības darbs Trikātas pamatskolas bibliotēkā.....	23
5. Novadpētniecības bibliogrāfija.....	33
5.1. Jēdziens „novadpētniecības bibliogrāfija”	33
5.2. Novadpētniecības bibliogrāfiskie līdzekļi un uzziņu materiāli	33
5.3. Ieteicamo novadpētniecības bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšana un metodika.....	34
5.4. Ieteicamie bibliogrāfiskie rādītāji „Ko lasīt par ... novadu”, „Atceres dienu kalendāri”.....	41
Nobeigums.....	45
Izmantotā literatūra.....	46
Pielikums	47

IEVADS

Kronvaldu Atis teicis, ka “tikai tas, kas savu tēvu zemi pazīst, var to patiesi mīlēt”.

Pēdējā gadsimta laikā daudzi cilvēki varmācīgi iznīcināti vai atrauti no dzimtajām mājām un saikne ar dzimteni bieži vien zudusi. Tieši šī iemesla dēļ pēdējo gadu desmitu laikā Latvijā izpostītas daudzas ievērojamas vietas, daudzi cilvēki aizmirsti. Tāpēc pilsētu, pagastu, skolu u.c. bibliotēku svarīgākais uzdevums ir palīdzēt atcerēties, iepazīt un iemīlēt savu novadu. Tikai tā mēs saglabāsim tā vērtības nākošajām paaudzēm. Tieši novadpētniecības darbs ļauj katrai bibliotēkai iegūt spilgtu individualitāti, būt atšķirīgai no citām. Bibliotēkai galvenais avots novada izpētē ir literatūra.

Kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā, bibliotēku novadpētniecības darbs iegūst daudz plašākas attīstības iespējas: kļūst pieejami jauni uzziņu avoti, daudzi līdz šim noklusēto novadnieku darbi, izvēršas sarakste ar ārzemēs dzīvojošajiem novadniekiem, kā arī ir iespējams iepazīties ar ārzemēs izdoto pēckara literatūru latviešu valodā.

Ar katru gadu sava novada izpētē iesaistās arvien vairāk bibliotēku, bet pieredzējušo novadnieku fondi papildinās ar jauniem materiāliem. Palielinās lasītāju interese par savu novadu un novadniekiem.

Darba „Novadpētniecības darbs Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā” **mērķis** ir aplūkot galvenos novadpētniecības darba jautājumus bibliotēkās: novadpētniecības fondu, uzziņu aparātu, kā arī aktuālas darba formas un metodes.

Uzdevumi:

- sniegt teorētiskas zināšanas novadpētniecības fonda komplektēšanā, kartotēku un mapju veidošanā,
- popularizēt Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra novadpētniecības darbu;
- dot ierosmi citiem bibliotekāriem novadpētniecības darba pilnveidošanai.

Materiāli darbam vākti, sistematizēti un apkopoti kopš 2005. gada.

1. IEVADS NOVADPĒTNIECĪBAS DARBĀ

1.1. Novada jēdziens, tā izmaiņas laika gaitā. Novadnieks

Novada jēdziens Latvijā laika gaitā ir mainījies. Senāk tikai Kursā un Zemgalē lietoja terminu “novads”, bet Vidzemē un Latgalē tam atbilda: zeme, pagasts, tiesa, valsts. Tēva, tautu vai bāliņa novads bija katrs ar robežu zīmēm nodalīts zemes gabals. Folklorā daudzminātais ”kunga novads” bija vesela valsts ar pili, muižas ar zemnieku zemi un pagasta ļaudīm.

Mūsdienās par novadu uzskata ģeogrāfisku, etnogrāfisku vai administratīvi teritoriālu vienību, mazāku par valsti.

Latvijā ir Latgales, Zemgales, Vidzemes, Krustpils, Kokneses, lībiešu u.c. novadi.

Tautas bibliotēkas darbā ar jēdzienu “novads” nosacīti apzīmē bibliotēkas apkalpojamo mikrorajonu.

Šis jēdziens jāsaprot ļoti nosacīti. Piemēram, pilsētas bibliotēkas “novads” ir šī pilsēta vai kāda tās daļa, bet pagasta bibliotēkas novads - pagasts. Bibliotēku darba praksē novada robežas tik formāli netiek ievērotas: novada jēdziens tiek gan paplašināts, gan sašaurināts.

Novadnieks ir cilvēks, kas dzimis, dzīvojis vai dzīvo kādā novadā vai kura iepriekšējās paaudzes saistītas ar šo novadu.

Par novadnieku uzskata arī cilvēku, kas nav dzimis un dzīvojis novadā, bet, kura darbs saistīts ar novadu un devis paliekošu ieguldījumu tā attīstībā. [1]

Pēc šīs definīcijas vienu un to pašu cilvēku par savu novadnieku var uzskatīt vairākas bibliotēkas. Piem., žurnālistu un literātu Jāni Ķelpi par savu novadnieku var uzskatīt trikātiēši (viņš dzimis un kādu laiku dzīvojis Trikātā), kā arī valmierieši (mūža nogali viņš pavadīja Valmierā).

1.2. Novadpētniecības jēdziens. Novadpētnieki

Novadpētniecība ir kāda novada vispusīga izpēte. Novadu pēta visās trijās laika dimensijās: pagātnē, tagadnē un nākotnē, kā arī visās zinātnes, mākslas un tautsaimniecības nozarēs.

Ar novada izpēti nodarbojas valsts, bibliotēkas, individuālie novadpētnieki, skolas. Novadpētnieki ir dažādu nozaru speciālisti, kuri pēta novadu šo zinātņu aspektā. Daudziem no šiem cilvēkiem novada izpēte ietilpst viņu tiešajos darba pienākumos. Citiem tā ir kļuvusi par vaļasprieku.

Vieni no aktīvākajiem novadpētniekiem ir muzeju un arhīvu darbinieki, skolotāji un skolēni, pensionāri, kā arī bibliotekāri un bibliotēku lasītāji. Latvijā ar novadpētniecību nodarbojas Latvijas muzeju asociācija, Latvijas valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, skolas, kā arī citas organizācijas, pulciņi, klubi. [1]

Ar novadpētniecības darbu nodarbojos jau 22 gadus (no tiem 15 gadus Trikātas pamatskolā). Man vienmēr ir patīcis vākt, krāt, pētīt. Sākumā savāktos materiālus par Trikātu apkopēju dažādās mapēs pa tematiem. Sapratu, ka šai bagātībai jāatrod ceļš pie lasītājiem. Domāju, kā vieglākā un saprotamākā veidā piedāvāt novadpētniecības materiālus lasītājiem - gan pagasta iedzīvotājiem, skolēniem, skolotājiem, studentiem u.c. interesentiem.

1.3. Novadpētniecības darbs bibliotēkā, tās vieta citu novadpētnieku vidū

Bibliotēkas novadpētniecības darbs ir sava novada (bibliotēkas mikrorajona) vispusīga izpēte.

Ar sava novada izpēti nodarbojas gandrīz visas Latvijas bibliotēkas. 1994. gadā LBB tika nodibināta *Novadpētniecības sekcija*, kuras galvenais uzdevums - apvienot visus Latvijas un ārzemju latviešu bibliotekārus novadpētniekus, palīdzēt koordinēt un kooperēt to darbu, radīt iespēju tikties klātienē un neklātienē, dalīties darba pieredzē, kopīgi risināt sarežģītas problēmas, kā arī tikties ar citu profesiju pārstāvjiem - novadpētniekiem.

Vairākas LNB nodaļas veic arī novadpētniecības darbu. Šo nodaļu sniegtos pakalpojumus var izmantot visi novadpētnieki.

LNB *Bibliotēku dienests* ir viena no tām. Bibliotēku dienests ir novadpētniecības darba metodiskais centrs Latvijas bibliotēkām, kā arī citiem novadpētniekiem, kuriem nav savu metodisko centru.

LNB *Letonikas nodaļā* koncentrēts bibliotekārais un bibliogrāfiskais darbs ar letonikas literatūru, t.i., literatūru par Latviju un latviešiem dažādās valodās neatkarīgi no izdošanas vietas un laika. Letonikas literatūra ir par Latvijas valsti un tās iedzīvotājiem, bet tā kā valsts veidojas no atsevišķiem novadiem, tad letonikas literatūra ir arī daļēji novadpētniecības literatūra.

Letonikas fonds ir universāls, tajā komplektētas galvenokārt grāmatas visās zinātņu nozarēs. Uz letonikas fonda bāzes izvērsts plašs bibliogrāfiskais darbs: uzziņu aparāta veidošana, retrospektīvo bibliogrāfisko rādītāju gatavošana, bibliogrāfisko uzziņu sniegšana.

LNB bibliogrāfijas institūtā ir *Letikas sektors*. Tas vāc un sagatavo "Latvijas preses hronikas" nodaļu "Latvija un latvieši pasaules presē".

Liela nacionālo iespieddarbu krātuve ir LAB *Misiņa bibliotēka*. Tā dibināta 1885. gada 19. septembrī, kad J.Misiņš ieguva Vidzemes gubernatora atļauju rīkot publisku bibliotēku Tīrzas pagasta “Krācēs”. Toreiz grāmatu krājums bija 500 sējumu. Tagad Misiņa bibliotēka ir vecākā un visbagātākā grāmatu krātuve. Veselu gadsimtu vāktais un glabātais fonds skaitāms pusmiljona eksemplāros. Šeit komplektēti kopš 16. gs. Latvijā un ārpus tās iznākušie izdevumi latviešu valodā, latviešu autoru darbu tulkojumi, darbi par Latviju. Misiņa bibliotēka sniedz lasītājiem uzziņas, rīko tematiskas atceres dienas, sastāda bibliogrāfiskos rādītājus.

Atbilstoši savam profilam novadpētniecības darbu veic *skolu, tehnikumu, augstskolu bibliotēkas, rajonu, pilsētu, pagastu, skolas bibliotēkas*. Dažās bibliotēkās darbojas novadpētniecības pulciņi, klubi. [4]

IFLAS sagatavotajā dokumentā “Vadlīnijas publiskajām bibliotēkām” par novadpētniecību teikts: “Šajā jomā publiskās bibliotēkas parasti nosprauž sev mērķi izveidot pamatīgas zinātniskas kolekcijas. Tajās ietver un pastāvīgi glabā visu veidu publikācijas par novada pagātni un tagadni, īslaicīgas intereses vietējos materiālus, reprodukcijas, fotogrāfijas, kartes un citus arhīva materiālus”.

Bibliotēku novadpētniecības darbam ir sava teorija, metodika, organizācija un vēsture. Novadpētniecības darbs praktiski aptver visus bibliotēkas darba procesus: fonda komplektēšanu, lasītāju apkalpošanu, metodisko darbu.

Bibliotēku novadpētniecības adresāts ir lasītājs, bet darba pamatā ir dokuments. Dokuments ir jebkurš materiāls, uz kura fiksēta sociālā informācija tās uzglabāšanas un tālāk nodošanas nolūkos. No visa daudzveidīgā informācijas nesēju klāsta tradicionālā bibliotēka novadpētniecības darbā prioritāti dod iespieddarbiem jeb novadpētniecības literatūrai.

Šī bibliotēkas izvēle (lasītājs + novadpētniecības literatūra) nosaka tās darba specifiku pārējo novadpētnieku vidū.

Novadpētniecības literatūra ir iespieddarbi par kādu novadu vai novadnieku, neatkarīgi no dokumenta izdošanas vietas, laika, valodas un publicēšanas formas.

Bibliotēku novadpētniecības darbs ir cieši saistīts ar pārējo novadpētnieku darbu. Neviens novadpētnieks nevar iztikt bez bibliotēkas. Uzsākot jebkuru pētniecības darbu, vispirms jāiepazīstas ar šinī jomā izdarīto - citu izpētīto un aprakstīto. Vislabāk to var izdarīt bibliotēkās.

Jebkurš pētījums par novadu parasti noslēdzas ar dažādu dokumentu sastādīšanu: publicēti raksti, grāmatas, ziņojumi, referāti. Šie dokumenti savukārt atkal nokļūst bibliotēku fondos. [4]

2. NOVADPĒTNIECĪBAS FONDS BIBLIOTĒKĀ

2.1. Novadpētniecības fonda saturs, ietverto dokumentu veidi

Novadpētniecības fonds ir dokumentu kopa, kura satur informāciju par kādu valsts daļu (novadu) un novadniekiem, neatkarīgi no informācijas nesējiem (papīrs, fotofilmas, kompaktdiski u.t.t.), dokumentu izdošanas laika, veida, tirāžas, autora politiskās pārliecības un citiem faktoriem.

Novadpētniecības fonds ir bibliotēkas fonda organiska sastāvdaļa. Novadpētniecības fonda saturu nosaka konkrētās bibliotēkas lasītāju un apmeklētāju informatīvās vajadzības, kā arī bibliotēkas iespējas (tehniskais nodrošinājums, fonds, kadri), novada īpatnības.

Bibliotēkas novadpētniecības fonda pamatā ir novadpētniecības literatūra (skat. 1. temata 3. punktu).

Novadpētniecības materiālu avoti ir grāmatas, periodiskie izdevumi, mašīnraksti, rokraksti, kartes, atlanti, tūrisma maršruti, shēmas, foto materiāli, skaņu ieraksti, notis, diapozitīvi, nepublicētie dokumenti un to kopijas, grāmatzīmes, nozīmītes, vimpelī, atklātnes un aploksnes ar novadnieku portretiem, novada ievērojamāko vietu attēliem, lietišķie materiāli. No šī uzskaitījuma redzams, ka bibliotēkas novadpētniecības fonds, nesastāv tikai no literatūras, bet ir ļoti daudzveidīgs. Tomēr bibliotēkas pamatuzdevums ir komplektēt tieši novadpētniecības literatūru, kura sastāda bibliotēkas novadpētniecības fonda lielāko daļu.

Iespieddarbi var būt saistīti ar novadu ļoti dažādi: pēc to satura, izdošanas vietas, autora un personālās piederības (darbu sarakstījis novadnieks vai tas veltīts novadniekam, vai novadnieks ir kādā literārā tēla prototips), sarakstīšanas vietas un citām pazīmēm.

Bibliotēkas fondā var būt lietišķie, audiovizuālie, lingvistiskie materiāli. Šāda veida dokumenti ir arī citu novadpētnieku (muzeju, arhīvu u.c.) izpētes objekti. Tāpēc vācot, apstrādājot, glabājot šos dokumentus bibliotēku fondā darbs jākoordinē un jākooperē ar muzejiem, arhīviem, skolām, individuālajiem kolekcionāriem. Lai gan krāt šos materiālus nav bibliotēkas tiešais uzdevums, tomēr, ja ir piemēroti apstākļi to uzglabāšanai un pareizi tiek veikta to apstrāde, bibliotēkas var bagātināt savus fondus.

Pēdējos gados bibliotēku novadpētniecības fondā arvien vairāk iekļauj *lietišķos materiālus*. Tie var būt arheoloģiskajos izrakumos iegūtie priekšmeti, piem., seni darba rīki, rotas. Tie var būt mūsu laikabiedru novadnieku darinājumi, vietējās rūpniecības ražojumu paraugi, vietējās floras un faunas paraugi - viss, kas raksturo novadu un novadniekus. No visa plašā lietišķo materiālu klāsta bibliotēkas visbiežāk vāc un glabā grāmatzīmes, vimpelus, nozīmītes, aploksnes ar novadnieku ģimētnēm vai novada dabas skatiem, gleznas, bet dažreiz arī

mēbeles, radioaparāturu un citus sadzīves priekšmetus. Pārējos materiālus var glabāt skolas muzejos vai ierīkot novadpētniecības stūrīti. [4]

Piemēram, Trikātas pamatskolā atsevišķā telpā iekārtots novadpētniecības muzeju, kurš izveidots 20. gs. 70.-to gadu beigās ar domu saglabāt liecības par Trikātas vēsturi. Tajā glabājas senie sadzīves priekšmeti, kurus lietoja Trikātas apkārtnes iedzīvotāji, ir arī fotogrāfijas, daudzu dokumentu oriģināli un atmiņu pieraksti. No muzeja pirmsākumiem saglabāta Trikātas pienotavas vēsture, skolas pionieru organizācijas, „Mēs – tavi saimnieki, zeme” vēsture, kā arī citi sociālisma laikos vāktie materiāli. Tā kopā ir mūsu vēsture, skolēnu un skolotāju ieguldītais darbs, tāpēc tie glabājami nākamajām paaudzēm, kurām par tā laika notikumiem būs iespējams uzzināt vien no muzeja materiāliem, nevis no personīgās pieredzes. Apmeklējot muzeju, skolēni un citi interesenti var aplūkot daudzus interesantus eksponātus, piemēram, 20. gs. 30. gadu ledusskapi, sviesta kuļamo kasti, Trikātas pienotavas strādnieku koka tupeles u.c. Šeit var uzzināt, kā agrāk kulta labība, kā senie latvieši gludināja drēbes, kā graudzēja cigoriņus, kādi izskatās senie trauki un bērnu ratiņi. Senos sadzīves priekšmetus, lietas un apģērbus apmeklētāji var aptaustīt, pacilāt, pat pielaiķot.

Savukārt skolas bibliotēkā ir apzināti, apkopoti, sistematizēti un publicēti novadpētniecības materiāli un arī uzkrāti fotoattēli par vēstures, kultūras, mākslas, dabas pieminekļiem, par novadniekiem.

Lingvistiskie un audiovizuālie materiāli arī var kļūt par bibliotēku novadpētniecības fonda sastāvdaļu. Tie būtu ieraksti skaņu lentēs, videofilmās. Visbiežāk tie ir vietējās folkloras ieraksti: tautas dziesmas, pasakas, dialekti, atmiņas. Bibliotekārs kopā ar citiem novadpētniekiem piedalās novada izpētes ekspedīcijās. Magnetofona lentēs ierakstītas mūsu novadnieka komponista Jāņa Ķepīša dziesmas. Tās glabājas muzejā.

Nepublicēto materiālu grupu veido arhīvu dokumentu kopijas, vietējo iedzīvotāju atmiņu pieraksti, vēstules, autobiogrāfijas, nepublicēti vietējo rakstnieku darbi. [4]

Trikātiete Ieva Ģingule, mācoties Mazsalacas vidusskolā izstrādāja radošo darbu par rakstnieku Jāni Ķelpi. Viņa viesojās pie literāta dzīvesbiedres Olgas Ķelpes un uzzināja, ka J. Ķelpem dzīvam esot, netika publicēti vairāki viņa darbi. Daļa no tiem tika pārkopēti un tagad glabājas arī skolas bibliotēkā. Skolas bibliotēkas informācijas centram tika nodots Jāņa Ķelpes manuskripts – krājums „Ar vaļējām acīm”. Ar šiem materiāliem var iepazīties visi bibliotēkas lietotāji. [6]

2.2. Novadpētniecības fonda komplektēšana

Tā kā novadpētniecības fonds ir bibliotēkas fonda sastāvdaļa, to komplektē tāpat kā pārējo bibliotēkas fondu, tomēr ievērojot šī fonda īpatnības.

Novadpētniecības fondu veido *kārtējā* un *retrospektīvā* komplektēšana. (Retrospektīvs - uz pagātni vērstis, pagātnes notikumu apcerēšanai veltīts).

Bibliotēka regulāri izskata visus jauniegūtos materiālus, lai atrastu novadpētniecības fondam atbilstošos dokumentus. Piemēram, jaunaņemtās grāmatas jāpārbauda, lai noskaidrotu, vai autoram nav kāda saistība ar novadu, vai tekstā nav minēti kādi novadnieki, vai nav dotas ziņas par novadu.

Ļoti nozīmīgs materiāls atrodams vietējos laikrakstos. Tie ir vieni no galvenajiem novadpētniecības fonda komplektēšanas avotiem.

Līdztekus kārtējam darbam ar bibliotēkas jaunieguvumiem, jāpārbauda agrāk komplektētais fonds, lai atrastu līdz šim vēl neapzinātos materiālus par novadu. Tā kā tas ir ļoti darbietilpīgs process, gada darba plānā jāparedz arī šī darba apjoms un tā veikšanai nepieciešamais laiks.

Strādājot ar savas bibliotēkas fondu, jāapzina *Latvijas lielāko bibliotēku fondi*, īpaši LNB Letonikas nodaļas un LAB Misiņa bibliotēkas fondi.

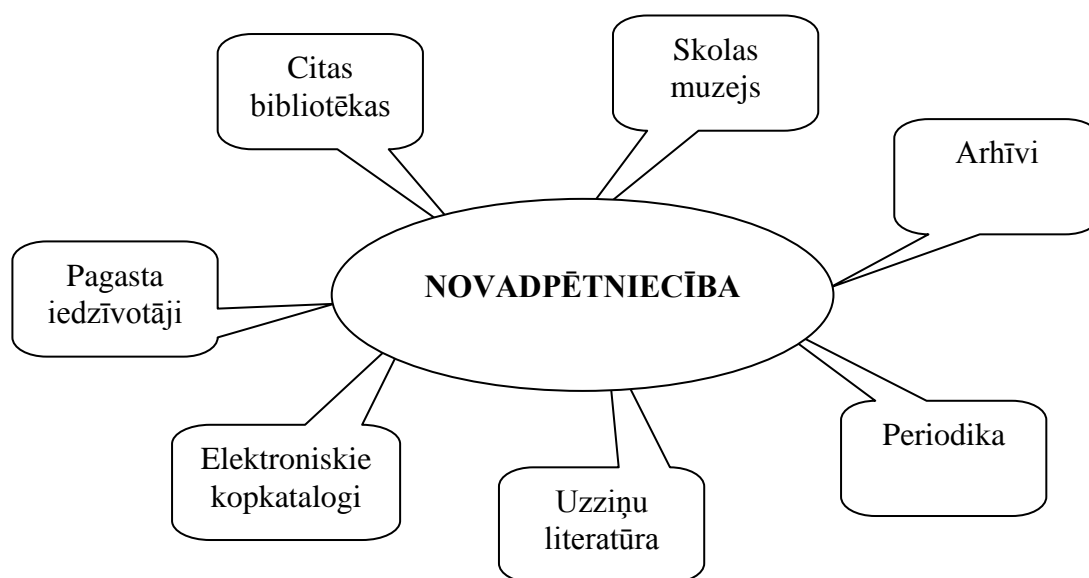
Meklējot novadpētniecības materiālus, bibliotēkai jāapzina ne tikai tuvāko un tālāko bibliotēku fondi, bet arī citu novadpētnieku savāktais, vispirms savā novadā, bet pēc tam arī ārpus tā.

Daudz vērtīgu materiālu glabā novada *muzeji*. To fondos ir gan lietišķie, gan nublicētie materiāli, gan arī retas grāmatas. Bibliotēkas tajos var atrast novadpētniecības materiālus sava fonda papildināšanai. Materiālus par novadu var iegūt arī Latvijas lielākajos muzejos, kā arī to bibliotēkās.

Ļoti nozīmīgi novada izpētes avoti ir *arhīvi*. Bibliotēkas tajos var meklēt dokumentus par novadu un novadniekiem. Rīgā atrodas Latvijas Valsts vēstures arhīvs un Latvijas Valsts arhīvs. Pēdējā glabājas dokumenti par krievu komunistiskās un vācu nacionālsociālistiskās okupācijas periodu Latvijā u.c. dokumenti. [4]

Attīstoties informācijas un komunikācijas tehnoloģijas sistēmai, ērti un viegli ir pieejami *elektroniskie kopkatalogi*. Valsts aģentūra „Kultūras informācijas sistēma” piedāvā elektronisko kopkatalogu, kuru veido Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka, Latvijas Policijas akadēmijas Fundamentālā bibliotēka, Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka, Patentu tehniskā bibliotēka, Latvijas Medicīnas bibliotēka. Katalogā ir ~ 322 tūkst. ierakstu.

Nacionālās bibliogrāfijas analītikas datubāze piedāvā ziņas par rakstiem periodikā Analītiskie raksti no Latvijā izdotiem turpinājumizdevumiem (laikrakstiem, žurnāliem, rakstu krājumiem) un analītiskie raksti par Latviju un latviešiem no ārpus Latvijas izdotiem turpinājumizdevumiem ir par laika periodu sākot no 1989. gada. Sākot no 2005. gada maija ir iespēja no datubāzes pieslēgties Latvijas laikrakstu rakstu pilnajiem tekstiem, izmantojot *Lursoft* laikrakstu bibliotēku (pakalpojums pieejams reģistrētajiem lietotājiem šajā bibliotēkā). Pieejama arī informācija par turpinājumizdevumu rakstiem arī no 1917., 1918., 1919., 1937., 1938., 1943., 1944.g. Datubāzē ir ~ 1665 tūkst. ierakstu. [5]

1. shēma. Novadpētniecības materiālu ieguve [6]

Nozīmīgu devumu bibliotēkas novadpētniecības darbam var dot individuālie novadpētnieki. Piemēram, Ojārs Ozoliņš vācis un pierakstījis daudz teikas un nostāstus par Trikātas novadu. Viņa darbus izmantojis rakstnieks un publicists Artūrs Goba sarakstot grāmatas “Ceļš uz Bitarīnu” un “Akmenim dziļas saknes”, kā arī publicējot presē ar turpinājumiem “Senās Tālavas teikas un nostāstus”. Par Trikātas novadu interesējas arī vjociemietis Arvīds Šķēle, daudz par Trikātas vēsturi zināms literatūras skolotājam Zeltītei Čakārnei. Par baznīcas un draudzes vēsturi materiālus savākusi Ruta Repsone. II pasaules kara notikumus Trikātā un trikātiēšu represijas pēckara gados savākusi un apkopojusi trikātiete Maija Ingeleviča. Viss iespēju robežās tiek apzināts un glabāts skolas bibliotēkā.

2.3. Novadpētniecības fonda organizācija

Novadpētniecības fondu organizē divējādi: iepludina kopējā bibliotēkas fondā vai savāc vienkopus un izdala atsevišķos plauktos. [4]

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā izveidots atsevišķs novadpētniecības fonda plaukts ar iedaļām: “Literatūra par Trikātas novadu”, “Literatūra par novadniekiem” un “Novadnieku darbi”. Katrā grāmatā ielīmēta uzlīme ar attiecīgu uzrakstu (skatīt 1. pielikumu).

Laikraksti un žurnāli, kuros publicētas ziņas par novadu un novadniekiem vai novadnieku darbi, atsevišķi nav jāiedala. Novadpētniecības fondā ir materiāli, kurus nevar izvietot plauktos bez īpašas noformēšanas, piemēram, avīžu izgriezumi, fotogrāfijas, pastmarkas, aplokšnes, dokumentu kopijas u.c. Šos materiālus ērti glabāt *mapēs* un *albumos*, bet daļu no tiem noformēt *stendos*. Mapes un albumos kārtoti atsevišķā plauktā atbilstoši novadpētniecības kartotēkas shēmai. Personāliju mapes – atbilstošas nozares beigās personu uzvārdu alfabētā vai vienkopus personu uzvārdu alfabētā.

Albumus parasti veido, ja temats ir pilnīgi izsmelts un nebūs jāpapildina ar jauniem materiāliem. Tajos visbiežāk apkopo fotoattēlus.

Mapes no albumiem atšķiras galvenokārt ar to, ka to lapas nav savstarpēji saistītas. Mapes var ērti papildināt, izņemot novecojušos materiālus. Dažādos pasākumos var izmantot gan mapi kopumā, gan tikai atsevišķas tās lapas. Mapes veido, ja ir daudz izgriezumus no periodiskajiem izdevumiem, programmas, kopijas, dažādi sīkiespieddarbi un citi materiāli. Katru no tiem (rakstu, ilustrāciju) uzlīmē uz vienāda izmēra biežāka papīra lapām, kuras ievieto vāciņos. Uz katras lapas norāda avotu, dod materiāla bibliogrāfisko aprakstu. Katru lapu numurē ar zīmuli, lai lapu kārtību nepieciešamības gadījumā varētu viegli mainīt. Uz mapes vāciņa jāuzraksta mapes nosaukums un šifrs. Šifru raksta ar zīmuli. Šifrēšanai izmanto novadpētniecības kartotēkas shēmu.

Kamēr materiālu nav daudz, vienā mapē var apvienot vairākus tematus. Mapei jāveido satura rādītājs, kurā jānorāda, kāds temats, kādās lappusēs aplūkojams. [4]

Latvijas bibliotēkās novadpētniecības mapes ir populāras. Piemēram, Cēsu RCB izveidotas vairāk nekā 800 mapes, turpretī Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā - vairāk kā 100 mapes. Ļoti populāras ir mapes par novadniekiem: literātiem, māksliniekiem, kultūras darbiniekiem, zinātniekiem u.c. ievērojamiem cilvēkiem. Šādu mapi var veidot jebkuram interesantam novadniekam.

Personāliju mapes parasti veido šādi: pirmajā lapā ir personas ģimēne, tad seko īsa biogrāfija vai autobiogrāfija, pēc tam avīzēs un žurnālos iespiesto rakstu izgriezumi vai

kopijas, veltījumi. Mapes papildina atmiņu stāstījumu pieraksti, fotogrāfijas, bibliogrāfija un citi materiāli, kā arī atsauce uz novadpētniecības kartotēkas atbilstošajām iedaļām.

Organizējot novadpētniecības fondu, galvenais, lai tajā varētu ātri atrast visu nepieciešamo. Lai nebūtu kā bibliotēkām Sarieša kungam, kuru rakstnieks A.Franks apraksta "Eņģeļu dumpī":

"Būdams apveltīts ar metodisku rosīgumu un nesatricināmu pacietību, Sariets sadalīja un sakārtoja visu plašo grāmatu krātuvi. Sistēma, ko viņš izdomāja un izlietoja, bija tik sarežģīta, zīmītes, kuras viņš pielipināja pie grāmatām, sastāvēja no tik daudziem lieliem un maziem latīņu un grieķu burtiem, arābu un romiešu cipariem ar zvaigznītēm, divkāršām un trīskāršām zvaigznītēm un zīmītēm, kas matemātikā izteic pakāpes un saknes, ka šīs sistēmas izpētīšanai vajadzētu izlietot vairāk laika un pūļu nekā pilnīgai algebras apgūšanai. Un tā kā nebija neviena, kas vēlētos ziedot šo tumšo simbolu izpētīšanai laiku, kuru daudz lietderīgāk var izmantot skaitļu likumu studēšanai, tad Sarieta kungs tā arī palika vienīgais, kurš spēja saprast un izlietot šos šķirojumus, un, izrādījās, ka bez viņa palīdzības ir pilnīgi neiespējami uzmeklēt vienu otru vajadzīgu grāmatu starp trīssimt sešdesmit tūkstošu sējumu, kas bija nodoti viņa pārziņā. Tāds bija viņa pūļu iznākums. Par to noskumt viņam nemaz neienāca prātā, gluži otrādi, viņš ar to bija īsti apmierināts. Sariets mīlēja savu bibliotēku." [2]

Plakāti, stendi jāveido tā, lai sniegtu uzskatāmu informāciju par svarīgāko novadā, bet nesaraibinātu bibliotēkas kopskatu. Lai plakāti būtu izskatīgāki un izturīgāki, tos ieteicams noformēt planšetes veidā, uz koka dēļa uzlīmējot rasēšanas papīru vai koka rāmi apvelkot ar audeklu. Šādi var noformēt bibliotēkas mikrorajona karti, īpaši izceļot vēstures un dabas pieminekļus, iepazīstināt ar izciliem novadniekiem.[4]

Pēdējos 18 gadus bibliotēkas pievēršas agrāk nepētītiem jautājumiem: baznīcu, kultūras pieminekļu vēsturei, grāmatu likteņiem, staļiniskajām represijām, kultūras dzīvei laukos 20.-30. gados.

No mapēm un albumiem lasītāji iegūst tikai daļēju priekšstatu par doto jautājumu, to atspoguļotais materiāls nav izsmeļošs un neparāda visu, ko bibliotēkā var sameklēt par attiecīgo tematu. Tāpēc katrā mapē un albumā jānorāda, kurā novadpētniecības kartotēkas nodaļā vai citur var atrast papildus informāciju. Savukārt novadpētniecības kartotēkā jābūt ziņām, kādas mapes un albumi ir bibliotēkā - atbilstošā kartotēkas iedaļā jānorāda to nosaukums, neatklājot saturu.

Novada izpēte nav iedomājama bez novadnieku atmiņu pierakstiem. Tās var pierakstīt gan bibliotēkās, gan paši novadnieki vai ar novadu saistītie cilvēki. Atmiņu stāstījumi var būt dažādi noformēti: rokrakstā, mašīnrakstā, kasetēs, videofilmās u.c.

3. NOVADPĒTNIECĪBAS FONDA UZZIŅU APARĀTS

3.1. Novadpētniecības fonda uzziņu aparāts kā bibliotēkas uzziņu aparāta sastāvdaļa

Novadpētniecības fonda uzziņu aparāts ir bibliotēkas uzziņu aparāta sastāvdaļa. Tā uzdevums ir vispusīgi atklāt novadpētniecības fondu, sniegt informāciju par novadpētniecības materiāliem, kuri atrodas ārpus bibliotēkas, kā arī dot iespēju izpildīt uzziņas, veidot izstādes, rīkot pasākumus, papildināt bibliotēkas uzziņu aparātu, to nedublējot.

Novadpētniecības uzziņu aparātam ir jābūt bibliotēkas novadpētniecības fonda atslēgai.

Bibliogrāfisko informāciju par novadpētniecības materiāliem var iegūt novadpētniecības kartotēkā, personāliju, topogrāfiskajās, tematiskajās kartotēkās. [4]

3.2. Novadpētniecības kartotēka

Novadpētniecības kartotēka ir bibliotēkas novadpētniecības fonda uzziņu aparāta pamats.

Novadpētniecības kartotēkai vajadzētu būt jebkurā bibliotēkā. Tās veidošanā par pamatu var izmantot LNB Bibliotēku dienesta izstrādāto shēmu (skatīt 2. pielikumu). Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra novadpētniecības kartotēka tiek veidota, šo shēmu mazliet pārveidojot (lieko atmetot) un papildinot. Piem., izdalot iedaļas Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieri u.c. Katra no šīm shēmām nav burtiski jākopē, bet jāatmet nevajadzīgās rubrikas un radoši jāveido jaunas. LNB Bibliotēku dienests strādā pie jaunām klasifikācijas tabulām, katalogiem. Atbilstoši tām būs iespējams pārkārtot arī novadpētniecības kartotēku.

Nav iespējams izveidot shēmu, kura bez izmaiņām derētu visām bibliotēkām. Tas būtu tas pats, kas izgudrot mūžīgo dzinēju.

Kamēr bibliotēkā nav daudz novadpētniecības materiālu, kartotēku var organizēt kā tematisko kartotēku. Tātad veido galvenās nodaļas, kuras pakāpeniski paplašina. Ja kādās iedaļās materiāla nav, starpkartes kartotēkā neievieto.

Katrā kartotēkas nodaļā atspoguļotas vienam tematam atbilstošas publikācijas. Bet nodaļas savukārt iedalītas apakšnodaļās un vēl sīkākās iedaļās. Tās vienu no otras atdala ar starpkartēm, kas izgatavotas no kartona. Starpkartēm ir dažādas formas izciļņi (skatīt 3. pielikumu). [2]

Uz starpkartēm raksta nodaļu nosaukumus, bet indeksus neraksta (skatīt 4. pielikumu).

Nodaļu ietvaros kartītes kārto apgriezti hronoloģiskā secībā - vispirms jaunākie, tad vecākie izdevumi (izņemot personālijas), bet viena gada robežās - autoru uzvārdu vai darbu nosaukumu alfabētiskā secībā, vispirms izdalot materiālus latviešu valodā, tad svešvalodās. Kā pirmos kārto pilnus izdevumu aprakstus, aiz tiem - analītiskos. (Ja bibliotēkas rīcībā ir mikrofilmas, diapozitīvi, skaņu ieraksti u.c. materiāli, tad tos atspoguļo aiz iespieddarbu analītiskajiem aprakstiem, atdalot ar starpkartēm: “Videofilmas”, “Mikrofilmas, diapozitīvi”, “Skaņu ieraksti”). Mapju un albumu saturu kartotēkā neatklāj, bet atbilstošās nodaļas beigās aiz starpkartes “Mapes, albumi” dod to nosaukumus.

Novadpētniecības kartotēkā izdala *personālijas* - literatūru par ievērojamiem novada cilvēkiem. Personālijas veido divējādi:

- 1) Materiālus kārto pie tās nozares, kurā cilvēks darbojies, personālijas izdalot šīs iedaļas beigās. Piemēram, nodaļā “Veselības aizsardzība” veidojot personāliju iedaļu “Ievērojami medicīnas darbinieki - mūsu novadnieki”. Ja novadnieks strādājis vairākās nozarēs, personāliju iedaļu veido viņa darbības pamatnozarē, bet pārējās dod norādi uz to.
- 2) Materiālus kārto atsevišķā kartotēkā personu uzvārdu alfabētā.

Personālijas kārto aiz vidus izciļņa starpkartes, uz kuras norādīts personas uzvārds, vārds, dzīves gadi, profesija un citas ziņas, kuras raksturo personu. Personas kārto to uzvārdu alfabētā.

Katra personālija sastāv no 2 pamatdaļām: “Darbi” un “Literatūra par ... (viņu)”. Šo daļu nosaukumus raksta uz malas izciļņa starpkartes (skatīt 5. pielikumu).

Nodaļā “Darbi” kārto personas darbus nosaukumu alfabētiskā secībā, vispirms pilnos bibliogrāfiskos aprakstus, tad analītiskos aprakstus latviešu val., pēc tam darbus, kas iznākuši svešvalodās. Ja darbu ir daudz un tie ir dažādi, izdala žanus: dzeja, proza, dramaturģija vai vēl sīkāku iedalījumu.

Nodaļā “Literatūra par ... (viņu)” atspoguļo materiālus par personas dzīvi un daiļradi. Ja literatūras ir daudz, var izdalīt iespieddarbus par šīs personas darbību kopumā, aiz tiem par atsevišķiem dzīves posmiem. Materiālus kārto grāmatu un rakstu autoru uzvārdu vai darbu nosaukumu alfabētā. Personālijas beigās izdala bibliogrāfiskos līdzekļus.

Atlasot personālijas kartotēkai, īpaši plaši jāvēl informācija par novadniekiem, kuri ir ievērojami tikai sava novada robežās, bet nav pazīstami vai maz pazīstami ārpus tā. Piemēram, tādi varētu būt novada jaunie literāti, kuru darbi pagaidām publicēti tikai vietējā presē, kā arī čaklie zemes kopēji u.c.

Pasaules vai Latvijas slavu iemantojošie novadnieki arī ir pelnījuši bibliotēkas uzmanību. Parasti par viņiem materiālu ir daudz, viņiem iekārtoti pat muzeji. Tādos gadījumos bibliotēkā vispirms jābūt tiem dokumentiem, kuri atspoguļo personas saistību ar novadu, piemēram, raksti vietējā presē, novadnieku atmiņas par viņu. Pārējos materiālus bibliotēka vāc savu iespēju robežās, tomēr novadpētniecības kartotēkā ir jābūt informācijai, kur vēl atrodami materiāli par šo novadnieku.

Materiālu atlasei novadpētniecības kartotēkai jābūt ļoti pārdomātai, jo tā aptver milzīgu dokumentu daudzveidību gan satura, gan žanru, gan hronoloģiskā aptvēruma ziņā - visu par novadu un novadniekiem. Novadpētniecības kartotēka atspoguļo dažāda veida dokumentus. Tajā ir iespieddarbu bibliogrāfiskie apraksti, kā arī mapju un albumu nosaukumi, lietišķo materiālu apraksti - viss, ko izdodas savākt no bagātajiem novadpētniecības avotiem.

Lai kartotēku nepārslogotu, tajā jāiekļauj tikai materiāli ar paliekošu nozīmi, kuriem ir zinātniska, mākslinieciska vai praktiska vērtība. Novads jāatspoguļo vispusīgi. Novadpētniecības kartotēkas materiāli saglabā savu nozīmi ilglaicīgi. [2]

Novadpētniecības kartotēkā uzrādīta ne tikai literatūra par dažādiem jautājumiem, bet ievietotas arī uzziņu kartītes ar īsām un konkrētām ziņām par novadu. Piemēram, novadpētniecības kartotēkas sākumā var atrast šādu uzziņu kartīti:

Valkas rajons

Rajona dibināšanas datums: 1949. gada 31. decembris

(1783. gadā tika izveidots Valkas apriņķis)

Teritorija: 2441,2 km

Administratīvi teritoriālo vienību skaits:

pilsētas 4, pagastu padomes 17. [6]

Bieži vien nav atsevišķu rakstu par pagasta dabas un vēstures pieminekļiem, tāpēc kartotēkā ievietotas uzziņu kartītes par šiem objektiem, piem.:

Atpiļu ozols

Trikātas pag. "Atpiļos"

augstums - 20 m

stumbra apkārtmērs - 7,8 m

vainags – 19x21

(republikas nozīmes dabas piemineklis) [6]

Rediģējot novadpētniecības kartotēku, jā saglabā pagātnes liecinieki, neizsvītrojot lappuses no sava novada vēstures. Piemēram, jā saglabā materiāli par kolhoziem, to dibināšanu, rūpnīcām, kuras kādreiz darbojušās, par II pasaules kara partizāniem. Tagad, kad

novadpētniecības fonda komplektēšanā ir pieejami jauni avoti, šīs iedaļas var papildināties pat ar ideoloģiski pretēja rakstura materiāliem. Bibliotēkām, rediģējot novadpētniecības kartotēku, ir jābūt politiski neitrālam. [2]

Novadpētniecības kartotēkai raksturīga informācijas centralizācija. Tā atspoguļo ne tikai savas bibliotēkas fondus, bet arī novadpētniecības materiālus, kuri atrodas ārpus bibliotēkas. Šo materiālu bibliogrāfiskais apraksts ir pārsvītrots ar šķērsvītrū, kā arī uz kartītes norādīta dokumenta atrašanās vieta.

Novadpētniecības kartotēkas starpkartes veido kā uzziņu kartītes, uz kurām fiksē īsu, nozīmīgu faktogrāfisku informāciju, uzlīmē attēlus, ģimenes. [2]

3.3. Personāliju, topogrāfiskās, tematiskās kartotēkas

Personāliju kartotēka. Personālijas var izdalīt gan novadpētniecības kartotēkā, gan veidojot atsevišķu personāliju kartotēku (skatīt 3. temata 2. punktu), atšķirīgs ir tikai materiāla izvietojums. Novadpētniecības kartotēkā personālijas kārto pie atbilstošās zinātņu nozares. Personāliju kartotēkā var iekļaut ne tikai novadā vispāratzītas slavenības, bet jebkuru novadnieku.

Personālijas vienu no otra atdala ar starpkartēm. Uz starpkartēm raksta uzvārdu, vārdu, dzīves datus, norādot nodarbošanos (ārsts, skolotājs...). Starpkartes kārto personu uzvārdu alfabētā vai grupē pēc profesijām, darbības sfērām. [4]

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra personāliju kartotēka tiek veidota kārtojot kartītes novadnieku uzvārdu alfabēta secībā, aiz starpkartēm “Dzimuši”, “Mācījušies”, “Strādājuši” un “Citi”. Uz kartītēm tiek norādīts novadnieka uzvārds, vārds, nodarbošanās, dzimšanas un miršanas dati, neliela biogrāfija. Šai kartotēkai par pamatu ņemtas ziņas no grāmatas “Es viņu pazīstu”. Ir izveidotas arī nelielas atzīmes - uz katras kartiņas uzlīmēts neliels krāsains aplītis. Tie nozīmē:

- ir novadnieka fotogrāfija vai attēls
- ir plašāka (citur) biogrāfija
- novadnieks ir sarakstījis grāmatas vai publikācijas presē. [6]

Ja par kādu novadnieku literatūra ir plašāka, to apraksta un kārto novadpētniecības kartotēkā aiz attiecīgas nodaļas veidojot personālijas (skatīt 3. tēmas 2. punktu).

Topogrāfiskajā kartotēkā atspoguļotas novada apdzīvotās vietas, dabas objekti, kultūras pieminekļi. To var veidot kā patstāvīgu kartotēku, bet var arī uzskatīt par novadpētniecības kartotēkas sastāvdaļu (līdzīgi kā personāliju kartotēku).

Materiāls tiek kārtots novada administratīvo dalījumu un citu objektu alfabētā, bet šo dalījumu robežās materiālu kārtu tematu alfabētā. [4]

Katrā pagastā ir apzināti vidējciemi, skrajciemi, mazciemi. Trikātas pagastā tie ir –

vidējciemi – Dutka (cits nosaukums Vāle), Trikāta;

mazciemi – Kačori, Tiepele (cits nosaukums Tālava), Ūdriņas (cits nosaukums Ūdriņi), Vecvāle.

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra topogrāfiskā kartotēka nedaudz pārveidota un rezultātā tapusi “Vietvārdu kartotēka”, kurā atspoguļoti visi pagastā sastopamie upju, ezeru, mežu, pļavu, kalnu, purvu, apdzīvotu vietu un citi nosaukumi. Tie tiek kārtoti aiz starpkartēm nosaukuma alfabēta secībā, dota atrašanās vieta un iespējamais nosaukuma rašanās skaidrojums.

Ir izveidota arī mape “Trikātas pagasta vietvārdi, kurā apkopoti 137 vietvārdi. Vairākiem vietvārdu nosaukumiem klāt pievienots fotoattēls. Vietvārdi sakārtoti pa tēmām: apdzīvotas vietas, ezeri, upes, meži, pļavas, purvi, dabas objekti, reljefa formas, tilti, kapi un senie nosaukumi. Ir arī norādes par vietvārda atrašanos dabā un nosaukuma rašanās skaidrojums, iekavās dots vietvārda cits variants.

Piemērs:

Dutkas ezers (Auziņu ezers)

Atrodas Z no Dutkas centra. Platība – 15,3 ha. Augšējais no 3 subglaciālajiem ezeriem, kam cauri tek Lisa.

Krastā atradusies Dutkas muiža (vācu), tāpēc arī tāds nosaukums.

Mīlenbaha-Endzelīna vārdnīcā vārds “dute” paskaidrots tā – “rokai plauksta norauta, dute vien palikusi”. Nosaukums varētu būt no šī vārda, jo Dutkas ezers noslēdz ezeru virkni. [6]

Vietvārdus Trikātā mūsdienās noskaidrot visgrūtāk, jo dabas ainava un iedzīvotāji mainās, daudzi objekti vairs neeksistē. Tādēļ restaurēt pilnībā seno latviešu viensētās lietotos nosaukumus ir neiespējami. Par to, ka Trikāta ar šiem vietvārdiem ir bijusi bagāta, liecina daži

pierakstītie nosaukumi, kas atrodas teicēja dzīves tuvumā, un viņi atceras vairākus nosaukumus vienam objektam. [6]

Ir izdalītas atsevišķas mapes “Jēņa kalns” un „Trikātas pilskalns”, kurās ietverti raksti no laikrakstiem un grāmatām, kā arī norāde uz teikām.

Tematiskā kartotēka. Ja ir pilnīga novadpētniecības kartotēka, parasti nerodas vajadzība pēc citām kartotēkām par novadu, jo novadpētniecības kartotēkā pēc saviem ieskatiem var veidot jaunas rubrikas. Tomēr var veidot arī atsevišķas tematiskas kartotēkas, jo tās sekmīgi papildina novadpētniecības kartotēku, vai atvieglo materiālu sameklēšanu par kādu nozīmīgu jautājumu. Vienīgais kritērijs, kas nosaka, vai tās ir vajadzīgas vai nav - kā šīs kartotēkas izmanto. [4]

Parasti šādas kartotēkas organizē par kādu aktuālu tēmu. Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā izveidotas 2 tematiskas kartotēkas: “Māju vārdi” un “Represēto kartotēka”. Vācot ziņas par māju vārdiem, izmantojām aptaujas lapas (skatīt 6. pielikumu). Klāt pie kartotēkas izveidota mape, kurā veikti apraksti par sabiedriski nozīmīgām, izglītības un kultūras nozīmes u.c. ēkām, kā arī izskaidrota māju vārdu izcelšanās. Iespēju robežās klāt pievienoti māju attēli - agrāk un tagad fotografēti. [6]

Represēto kartotēkā ievietots izsūtīto saraksts - katrai ģimenei sava kartīte. Tās kārtotas uzvārdu alfabēta secībā. Arī šai kartotēkai klāt izveidota mape, kur ievietoti publicētie materiāli par represētajiem novadniekiem - ģenerāli K. Goperu, virsleitnantu O. Ņezberu u.c.

4. BIBLIOTĒKAS NOVADPĒTNIECĪBAS DARBA GALVENIE VIRZIENI, FORMAS, METODES

4.1. Novadpētniecība - viens no galvenajiem bibliotēkas darba virzieniem

Novadpētniecības darbs ir saistīts ar visiem bibliotēkas darba virzieniem. Vienalga kurā bibliotēkas nodaļā darbinieks strādā, viņam jāveic novadpētniecības darbs atbilstoši nodaļas uzdevumiem. Jau plānojot līdzekļus bibliotēkas fonda komplektēšanai, jāparedz izdevumi novadpētniecības literatūras iegādei. Bibliotēkai ir jāpasūta vietējie periodiskie izdevumi, jācenšas iegādāties novada autoru darbi, kā arī darbi par novadu, īpaši uzziņu izdevumu bibliogrāfiskie līdzekļi. Jāapzina agrāk izdotā novadpētniecības literatūra par novadu, kā arī jāseko jaunizdevumiem. [2]

Sākot ar Latvijas valsts atjaunošanas gadiem, novadnieki, īpaši ārzemēs dzīvojošie, dāvina bibliotēkām literatūru. Gandrīz katrai bibliotēkai ir savi “novadnieki” ārzemēs.

Triekātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra fonda papildināšanā daudz palīdzējusi Anda Junge no ASV. 1994. gada pavasarī bibliotēka saņēma grāmatu sūtījumu (460 eks.), galvenokārt ārzemēs dzīvojošo rakstnieku un dzejnieku darbus. Tā bijusi viņas mātes - valcēnietes rakstnieces Ellas Andersones personīgā bibliotēka. Pēc gada Anda Junge ciemojās Triekātā. Starp saņemtajām grāmatām bija atrodami vērtīgi materiāli Triekātas novadpētniecības fonda papildināšanai.

Bibliogrāfiskajā uzziņu un informācijas darbā jāizmanto novadpētniecības materiāli. Tāpat arī pasākumi par dažādām tēmām kļūst interesantāki un saprotamāki novada cilvēkiem, ja tiek izmantota novadpētniecības literatūra.

Ar katru gadu interese par novadpētniecības materiāliem palielinās. Vairāk par Triekātas novadu sākuši interesēties arī skolēni un skolotāji. Skolotāji mācību procesā cenšas panākt, lai apgūstamo mācību vielu saistītu ar novada dzīvi, augstskolu studenti raksta kursa un diplomdarbus par savu novadu. Triekātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā ir daudz pieprasījumu par dažādām novadpētniecības tēmām. Visvairāk interesējas par novada vēsturi, atsevišķiem dabas objektiem, ģeogrāfiju - Jēņa kalnu, Triekātas pilskalnu u.c., par novadniekiem. Skolotāja Dz. Stikute novadpētniecības materiālus izmantoja savam maģistratūras darbam par Triekātas kultūrvidi.

Novadpētniecības materiālus izmanto skolēni piedaloties dažādos konkursos, piemēram, Valkas novadpētniecības muzeja rīkotajā konkursā „Vai Tu pazīsti savu novadu?”.

Vairāku gadu rezultātā izveidoju kopā ar skolēniem aprakstus.

2002. gada tēma – „Muižas Valkas rajonā”, veidojām aprakstu par Trikātas mācītājmuižu.

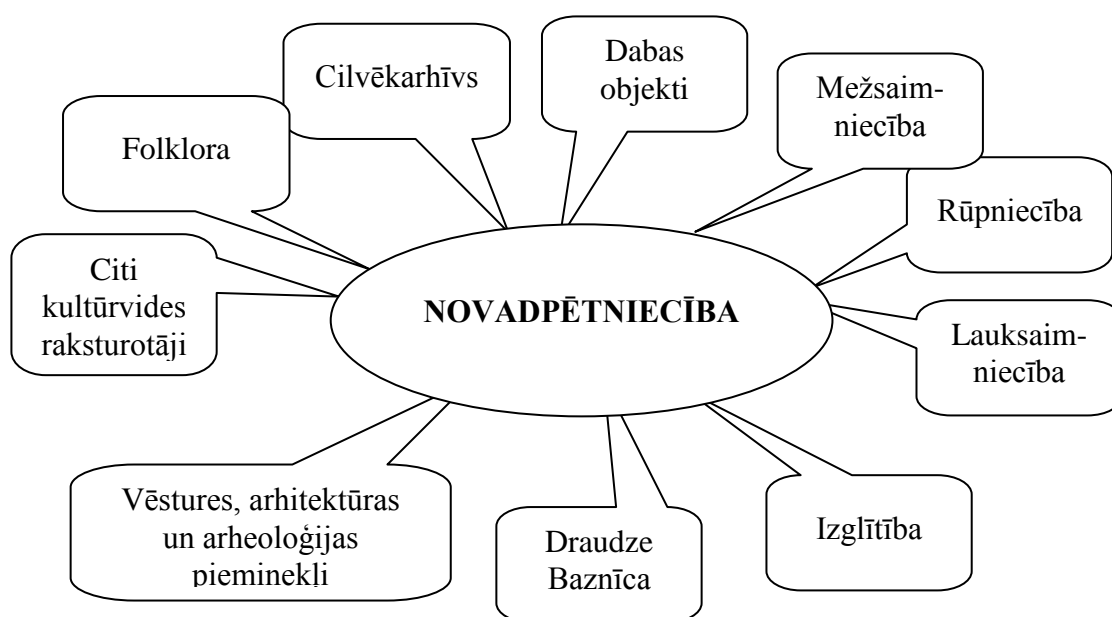
2003. gada tēma – „Dziesmu svētki”. Tika savākti materiāli un izveidots pētniecisks darbs par Trikātas jaukto kori, kura pirmsākumi meklējami 1865. gadā, kad Trikātā nodibināja dziedāšanas biedrību.

2004. gada tēma – „Jānis Cimze un Vidzemes draudžu skolu skolotāju seminārs”. Pētnieciskajā daļā aprakstu veidojām par bijušo Trikātas draudzes skolas pārzini un skolotāju Pēteri Apini.

2005. gada tēma – „1905. gads Latvijā un Valkas novadā”. Pētnieciskais darbs tika veltīts 1905. gada revolucionārajiem notikumiem Trikātas apvidū, kā arī apzināti novadnieki – 1905. gada revolūcijas dalībnieki.

Apkopojū novadpētniecības materiālus, kurus izstrādājuši arī bibliotēkas lasītāji, izmantojot arī Trikātas pamatskolas novadpētniecības fondu. Piemēram, skolniece Zane Veršelo pētīja bērnu grāmatu autora Rūdolfa Akera daiļradi, sākumskolas skolotāja I. Ciguze izveidojusi krājumu „Trikātas ābecīte”. Tajā katram alfabēta burtam izdomāts atbilstošs teksts par Trikātu. Es aizstāvēju bakalaura darbu „Skolu vēsture Trikātas pagastā”, bet A. Kalniņa Cēsu mūzikas koledžas 5. kursa audzēkne I. Repsone – „Nacionālās pašapziņas veidošanās Trikātā”.

Daudz materiālu par Trikātas ģeogrāfiju un tūrisma iespējām izmanto skolēni, studenti savos pētnieciskajos, eksāmena darbos u.c.

2. shēma. Novadpētniecības darbības virzieni Trikātas pamatskolā [6]

4.2. Novadpētniecības materiālu popularizēšanas formas un metodes

Novadpētniecības fonds un uzzīņu aparāts ir pamats visam novadpētniecības darbam. To saturs nosaka bibliotēkas iespējas rīkot pasākumus, izmantojot dažādas novadpētniecības materiālu popularizēšanas formas un metodes. *Novadpētniecības darbam nav savu speciālu darba formu un metožu, bet tiek izmantotas visas bibliotēku, klubu muzeju darba formas un metodes.* Kādas no tām izvēlēties, to nosaka lasītāju pieprasījums. Laika gaitā dažas no tām zaudē popularitāti, bet citas atkal kļūst aktuālas, mainās pasākumu adresāts, saturs un forma. [4]

Viens no pasākumu veidiem - novadpētniecības stundas. Tajās bibliotekārs ar savāktā novadpētniecības fonda palīdzību māca skolēnus mīlēt un pazīt dzimto novadu. Stundu saturs var būt visdažādākais: gan bibliotēkas, gan skolas vēsture, novada aktualitātes, literārie temati. Piemēram, Trikātas pamatskolā literatūras stundās skolēni tika iepazīstināti ar literātiem - novadniekiem. Tika sagatavots neliels pārskats ar šo novadnieku biogrāfijām un izdoto darbu sarakstiem (skatīt 7. pielikumu). Mazākajās klasēs tiek rīkotas stundas, kurās skolēniem stāsta novada teikas un nostāstus.

Rudenī - mirušo piemiņas laikā tika apzināti Trikātas kapos apglabātie skolotāji, literāti, selekcionāri, militārie darbinieki, Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri u.c. ievērojami novadnieki. Kopā ar skolēniem, klašu audzinātājiem kapos notiek talkas, sakopjot novadnieku kapus. Skolēni iepazīstas ar materiāliem par šiem novadniekiem SBIC.

Katru gadu 11. novembrī – Lāčplēša dienā notiek neliels no Trikātas centra uz kapiem, lai pieminētu trikātiešus – Lāčplēša Kara ordeņa kavalierus. Trikātas kapos ir guldīti 7 Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri.

Pavasārī - pārgājienu laikā, klašu audzinātāji cenšas uzzināt vairāk par novadu - Jēņa kalnu, pilskalnu, vecajām draudzes skolām, baznīcu, kapsētu, ievērojamiem dabas objektiem - dižkokiem u.c.

Jau savlaicīgi gatavojamies skolas 70 gadu jubilejai, kuru atzīmēsim 2008. gadā. Lielāku vērību pievēršam novadniekiem, kuri beiguši Trikātas pamatskolu un bijušajiem skolotājiem. Cenšamies apzināt skolas absolventus, kuri ieguvuši izglītību Latvijas augstākajās mācību iestādēs.

Novadpētniecības ekspedīcijas. Bibliotekāri piedalās dažādās novada izpētes ekspedīcijās. Tajās bibliotēkas fonds papildinās ar vērtīgiem novadpētniecības materiāliem: iespieddarbiem, rokrakstiem, skaņu ierakstiem, dokumentiem, lietišķajiem materiāliem.

Katru gadu vasarā apmeklēju un fotografēju ievērojamas vietas, arhitektūras, arheoloģijas, vēstures, mākslas, dabas pieminekļus, ievērojamu novadnieku atdusas vietas u.c. Rezultātā izveidota mape „Trikāta 20. gs. sākumā..., vidū... un beigās: fotoattēlos”. Materiāli

darbam vākti un apkopoti vairākus gadus. Vispirms tika apzināti visi arhitektūras, arheoloģijas un mākslas pieminekļi, dabas objekti, vēsturiskās, sabiedriskās un saimnieciskās nozīmes ēkas un piemiņas vietas Trikātas pagastā. Veidoti arī nelieli apraksti un apkopoti seni attēli par šiem objektiem, kā arī tie nofotografēti mūsdienās.

Vērojot savāktos materiālus un fotogrāfijas, var secināt, ka Trikātas pagasts gadsimtu gaitā ir ļoti izmainījies Nav vairs veco muižas ēku, ar kokiem aizaudzis pilskalns un Abula upes līči, plašāks paveras skats no meliorētā Cīruļkalna. Izmaiņas pilskalnā varam vērot arī šodien, bet Valtera fon Pletenberga stādīto ozolu pie Tiepeles muižas ap 1516. gadu var apskatīt tikai senā attēlā.

Tā jau notiek, jo gadu gaitā mainās katrs pagasts – vecās ēkas tiek nojauktas, uzceltas jaunas, birzis un meži izcirsti aramzemes paplašināšanai, purvi nosusināti.

Jauns bibliotēku darba virziens ir bibliotēku sadarbība ar vietējām draudzēm. Tā bibliotēkas iegūst gan jaunus novadpētniecības materiālus, gan plašāku auditoriju. Ļoti sekmīga šāda bibliotēkas un baznīcas sadarbība ir Trikātas pagastā. Viens no nozīmīgākajiem darbiem novadpētniecības jomā SBIC ir Trikātas draudzes vēstures izzināšana. Sadarbības rezultātā starp skolu un draudzes padomi tapuši 3 Trikātas Sv. Jāņa baznīcas kalendāri 1995., 1996., 1997. gadam, kā arī tika izveidotas aploksnes ar Trikātas baznīcas, kapliņas un vēsturiska skata attēliem (skatīt 8. pielikumu).

2008. gadā Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā novada izpētei tika nodotas Trikātas baznīcas arhīva grāmatas (dzimušo, kristīto, laulāto un mirušo reģistri). Tas ir unikāls un vienreizējs materiāls, kas sniedz ziņas par Trikātu un trikātiešiem kopš 1835. gada. [4; 7]

4.3. Novadpētniecības darbs Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā

“Lai rītdiena varētu ielūkoties šodienā.” (V.Mežvēvere)

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrs novadpētniecības darbu veic vairākos virzienos:

1) Tiek vākti un apkopoti materiāli:

*par folkloru,

*par pagasta vēsturi, izglītību, kultūru,

*par novada literatūras, mākslas, zinātnes darbiniekiem un citiem izciliem cilvēkiem,

*par pagasta uzņēmumu, organizāciju, kultūras iestāžu, skolu darbu, medicīnu u.c.

- 2) Ar savāktajiem materiāliem tiek iepazīstināti visi interesenti.
- 3) Lielu uzmanību veltīta novadpētniecības fonda izveidošanai.
- 4) Tiek sniegta metodiska un praktiska palīdzība citām bibliotēkām.

Visi savāktie materiāli par Trikātas novadu un novadniekiem tiek sistematizēti un apkopoti mapēs un kartotēkās. Mapes sakārtotas atbilstoši tematiem. Pašreiz bibliotēkā ir šādas mapes:

Senā Tālava: Tālava

Beverīna

Tāļivaldis

Senās Tālavas teikas un nostāsti

Reiz senos laikos ...

Folklorā

Trikātas vēsture

Trikāta kartēs

Muižas Trikātā

Vēstures pieminekļi

Arheoloģijas, arhitektūras un mākslas pieminekļi

Izglītība Trikātā

Skolu vēsture Trikātas pagastā

Trikātas pamatskolas vēsture

Skolotāji Trikātas pamatskolā (1939-1999)

Trikātas pamatskolas absolventi (1939-2007)

Baznīca

Mācītāji

Mācītājmuiža

Zemnieku nemieri Vidzemē 1750 - 1784

1905. gada revolūcija

1917. gada laukstrādnieku streiks

Lielais Tēvijas karš

Notikumi Latvijā 1941-1949 trikātiešu atmiņās

Trikātas novada tautas tērps

Trikātas pagasta vietvārdi

Trikātas pagasta māju vārdi

Dzimtā novada daba

Aizsargājamie augi

Dabas objekti

Akmeņi

Koki

Parki

Ezeri un upes Trikātas pagastā

Kultūras darbs

Trikātas pagasta bibliotēka

Trikātas pagasta pašdarbības kolektīvi

Sporta aktivitātes

Pienotava

Pagasta dzīves ainiņas

Pagasta padomes darbs. Deputāti

Zemkopība

Mežsaimniecība

Medniecība

Apvidvārdi Trikātā

Uzvārdi Trikātā

Skolas avīzīte “Trikātas pamatskolas vēstis”

Kartotēkas: Novadpētniecības materiāli

Vietvārdi

Māju vārdi

Novadnieku kartotēka

Represēto kartotēka

Izveidots - Novada kalendārs (2004., 2005., 2006., 2007. 2008.)

FOLKLORAS VALSTĪBĀ

Trikātas pagasts atrodas gleznainā un kultūrvēsturiski bagātā apvidū. Trikātai cauri tek Abuls, tā krastos atrodas smilšakmens iezis, paceļas Trikātas pilskalns. Interesanti, ka Lisas upe tek cauri 3 savstarpēji saistītiem ezeriem, kuru kopgarums ir 4 km.

Trikātas pagasts ir bagāts ne vien ar vēsturi, bet arī ar folkloras materiāliem. Kāda teika stāsta, ka krievu-zviedru kara laikā zviedriem atkāpjoties karavīri ar cepurēm nesuši smiltis un izveidojusies saliņa. Zviedri vēl esot teikuši: “Ja saliņa stāvēs, mēs vēl atgriezīsimies”. Tā radusies zviedru saliņa.

Trikātas pilsdrupu pagrabos zem mūriem vēl tagad glabājoties neatrastas bagātības, par to vēsta dažas teikas.

Par mūsu novadu ir daudz teiku un nostāstu, šeit radušās arī pasakas, tautas dziesmas, ticējumi.

Trikātas novada teiku un nostāstu savākšana un apkopošana aizņēma lielu laika periodu, taču rezultātā līdz lasītājam nonākusi grāmatiņa „Trikātas novada teikas un nostāsti”. Tajā no dažādiem izdevumiem un krājumiem izrakstīju un sakārtoju tās teikas, kas attiecas uz Trikātas novadu. Grāmatā ietvertas arī teikas, kuras pierakstītas Trikāta.

Šis projekts īstenots ar Valsts Kultūrkapitāla fonda atbalstu.

Uz kataloga kartītēm no krājumiem esmu izrakstījusi novada tautasdziesmas un ticējumus. Tie, savukārt, sakārtoti novadpētniecības kartotēkā “Tautas dziesmas” un “Ticējumi”.

Folkloras materiāli līdz šim nav iegūlušī bibliotēkas plauktos, bet tos izmanto skolēni, skolotāji, kā arī dažādu pasākumu organizēšanā.

TRIKĀTAI – 800 GADU SENA VĒSTURE

Trikāta ir sena apdzīvota vieta - dokumentos pirmo reizi minēta 1208. gadā kā senās latgaļu valsts Tālavas centrs, kurā valdīja valsts vecākais Tāliveidis. 1284. gadā (pēc hronista Arndta vārdiem) ceļ stipru mūra pili. Vēl tagad pār Trikātu paceļas ordeņa pilsdrupas. Tās kopā ar Sv. Jāņa baznīcu veido arhitektūras pieminekli. Par šiem vēstures lieciniekiem savākts samērā bagātīgs materiālu klāsts - publikācijas presē, izraksti un kopijas no dažādām grāmatām, fotogrāfijas un atmiņu stāstījumi.

Pateicoties draudzes vecākajai R. Repsonei ieguvu vērtīgu izdevumu “Trikātas Vēstis”, kuras izdevis ASV dzīvojošais mūsu novadnieks Dz. Abuls - pensionēts datortehnikas

inženieris, aktīvs sabiedrisks darbinieks. Šajā ziņu kopojumā stāstīts par piedzīvoto un redzēto Trikātā.

Materiāli tiek vākti arī par katru Trikātas pagasta muižu. Tagad no šīm muižām pāri palikušas drupas, bet savā laikā tās bijušas ievērojamas visā apvidū. Tā, piem., Tiepeles muižā 20.-30.gados darbojusies izglītības biedrība "Tālava".

Pagastā darbojušās vairākas skolas, kuras apvienotas 1938. gadā, kad nodota speciāli skolas vajadzībām celtā ēka.

"Izglītība Trikātā: skolu vēsture Trikātas pagastā" ir grāmata par izglītības pirmsākumiem un skolu vēsturi Trikātas pagastā: Trikātas draudzes skolu, Abula I pakāpes pamatskolu, Trikātas II pakāpes pamatskolu, Ozolu I pakāpes pamatskolu (Tiepeles skolu), Kazruņģa I pakāpes pamatskolu, Trikātas pamatskolu. Te lasītājs var iepazīties ar Studentu biedrību, kurā darbojās studējošie trikātieši. Šī grāmata atklāj skolu darba satura maiņas cauri gadsimtiem, pie varas nākot dažādām valdībām.

Ikviens grāmatas lasītājs var uzzināt katras skolas dibināšanas gadu un iemeslu, gan mācību programmas, gan audzināšanas darba mērķus, gan dažādas tradīcijas skolu sabiedriskajā dzīvē, gan vēl daudz ko citu no skolu vēstures.

Grāmatā ietverti bijušo skolēnu atmiņu stāstījumi par saviem skolas gadiem, par skolotājiem, kuri ietekmējuši savu audzēkņu personības veidošanos un profesijas izvēli. Darba pamatā ir ne tikai atmiņu stāstījumi, bet arī arhīvu materiāli un citu vēsturisko dokumentu sniegtā informācija. Grāmata bagātīgi ilustrēta ar foto materiāliem. Tajā ievietots ne tikai Trikātas skolu absolventu, bijušo un tagadējo skolotāju un darbinieku saraksts, bet arī ziņas par ievērojamiem novadniekiem – skolu absolventiem.

Grāmata veltīta Trikātas pamatskolas 65 gadu jubilejai un 320 gadiem, kopš izglītības pirmsākumiem Trikātā.

Cenšos vākt materiālus arī par notikumiem, kuri bijuši sava laika liecinieki, kaut gan tagad vairs nav aktuāli - 1905. gada revolūciju, 1917. gada notikumiem Trikātā, zemnieku nemieriem; nedaudz arī par 2. pasaules karu un tās dalībniekiem.

MŪSU IZCILIE ĻAUDIS

Likumsakarīgs ir fakts, ka Zemgale Latvijai devusi prezidentus, bet Vidzeme galvenokārt – ģenerāļus. Vēl vairāk – viens pats Trikātas novads trīs: J. Balodi, K. Goperu un R. Dambīti.

Vēsturisks ir fakts, ka visiem trīs ģenerāļiem 2006. gadā atzīmējām ievērojamas gadskārtas: Jānim Balodim – 125, Kārlim Goperam – 130 un Robertam Dambītim – 125.

Manuprāt, tāpat Trikātu var dēvēt par “ārstu pagastu”, jo šeit dzimuši, strādājuši vairāk kā 11 ne mazāk ievērojami ārsti - pirmais akadēmiski izglītotais ārsts Jūlijs Kalniņš, ārsts, “kurš pirmais redzējis nākamo gleznotāju Kārli Miesnieku, jo saņēmis viņu dzemdībās” - Jānis Lībietis, republikas vecākais infektionists Pēteris Krujelis, ārsts - gleznotājs Raimonds Ginters un daudzi citi.

Apkopojot savāktos materiālus, secinu, ka Trikātas pagastā ir maz novadnieku - mākslas darbinieku, bet vairāk lauksaimniecības, valsts un pašvaldību, militārie darbinieki, kā, piemēram, Valkas pilsētas galva Dāvis Abuls, senators Jānis Kalācs, Rīgas pilsētas vecākais Eduards Laimiņš, pulkvedis Dainis Turlais u.c.

Personāliju mapes veidoju šādi: pirmajā lapā ievietota attiecīgās personas ģimēne, otrajā - īsa biogrāfija, tad seko avīzēs un žurnālos iespiesto rakstu izgriezumi vai kopijas, veltījumi. Katrs raksts uzlīmēts uz vienāda lieluma lapas, uz kuras ir norādīts raksta avots. Vairākas mapes papildina atmiņu stāstījumi, fotogrāfijas, kopijas.

Rezultātā izveidotas šādas mapes:

Ārsti

Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri

Literāti

Mākslinieki. Kultūras darbinieki

Militārie darbinieki

Selekcionāri. Agronomi. Lauksaimnieki

Skolotāji. Pedagogi

Tirgotāji. Rūpnieki. Saimnieciskie darbinieki

Valsts, pašvaldību un sabiedriskie darbinieki

Trikātieši - studenti Tērbatas universitātē

Publikācijas par trikātiešiem, skolas absolventiem

Ar Trikātu saistītās dzimtas un novadnieku sabiedriskā darbība

Par dažiem novadniekiem savākti daudz materiālu, tos izdalu atsevišķi. Tādi ir Jānis Balodis, Kārlis Gopers, Roberts Dambītis, Jānis Ņelpe, Jānis Ņepītis (viņam veltīts foto albums), Nikolajs Vanadziņš.

Darbs pie novadnieku biogrāfijām nemitīgi turpinās, jo atklājas jauni fakti, jaunas liecības.

SAIMNIECISKĀ UN SABIEDRISKĀ DZĪVE

Trikātas pagastā nav daudz uzņēmumu, taču par visiem tiek vāktas ziņas un tās apkopotas mapēs. Ļoti plašu materiālu par pienotavas vēsturi savācis skolas novadpētniecības pulciņš, kas darbojās 20. gs. 70.- 80. gados skolotājas Gaidas Klāvas vadībā. Šo darbu turpinu - esošos materiālus papildinu ar jaunākajām publikācijām un ziņām.

Otrs uzņēmums ir SIA "Rona", kas nodarbojas ar kokapstrādi, mežizstrādi un kokmateriālu eksportu. SIA "Rona" pārvaldnieks izveidojis uzņēmuma attīstību fotogrāfijās, izdevis bukletīnu. Skolnieks Nauris Ozols veicis pētniecisko darbu par uzņēmumu, kuru apkopojis mapē.

Daudz materiālu tika savākts par kolhozu "Trikāta", kā arī ievērojamiem tās darbiniekiem - mehanizatoriem, slaucējām u.c. Visi šie materiāli tiek glabāti.

Plašs materiālu klāsts ir par Trikātas pagasta kultūras dzīvi, sporta aktivitātēm, pašdarbības kolektīvu darbību. Jau 1865. gadā Trikāta dibināta dziedāšanas biedrība, kas rīko koru koncertus, dziedāšanas svētkus, dibina kori, teātri, savu bibliotēku (1872. g.) un organizē labdarības pasākumus. Mūsdienās kultūras namā darbojas 5 pieaugušo un 2 bērnu pašdarbības kolektīvi, turpinot un izkopjot sāktās dziesmu un deju tradīcijas.

KARTOTĒKAS

Bibliogrāfisko informāciju par novadpētniecības materiāliem var iegūt novadpētniecības materiālu kartotēkā. Tās veidošanā pamatshēma ņemta no LNB 1990. gadā izdotā metodiskā materiāla "Novadpētniecības darbs CBS". Tikai šī shēma nedaudz pārveidota un papildināta (skatīt 9. pielikumu). Novadpētniecības kartotēka atspoguļo bibliotēkas novadpētniecības fondu, kā arī materiālus, kas atrodas ārpus šī fonda un tos, kas ievietoti mapēs (skatīt 3. temata 3. punktu).

Novadpētniecības un novadnieku kartotēkas regulāri tiek papildinātas.

MATERIĀLU POPULARIZĒŠANA UN IZMANTOŠANA

Novadpētniecības materiāli neiegulst SBIC plauktos. Ar novadpētniecības darbu SBIC iepazīstinu visus skolas, kā arī pagasta viesus:

- Valkas rajona skolu bibliotekārus: * Ar ko sākt
 - * Ko izmantot
 - * Kur izmantot
 - * Ieceres.

- Valmieras rajona latviešu val. un literatūras skolotājus (rezultātā bija pieprasījums pēc dažiem materiāliem);
- Kuldīgas rajona kultūras darbiniekus;
- Cēsu rajona sākumskolas skolotājus;
- Valkas rajona direktoru vietniekus mācību darbā;
- Tilžas internātskolas pedagogus;
- Cesvaines ģimnāzijas sākumskolas skolotājas;
- Konkursa „Sakoptākais Latvijas pagasts” žūrijas komisijas locekļus;
- Ērgemes pamatskolas skolotājus un daudzus citus.

Ar veikumu novadpētniecības jomā ir iepazīnušies arī viesi no Igaunijas, Lietuvas, Francijas, Anglijas, Vācija, ASV, Kanādas.

Sniedzu praktisku palīdzību dažādos jautājumos, kā arī apmainos ar materiāliem ar citu skolu un pagastu bibliotekāriem.

Par novadpētniecības materiāliem, it sevišķi baznīcas arhīvu, interesējas pagasta iedzīvotāji, šeit meklē ziņas par saviem senčiem, atbildes uz dažādiem konkursa jautājumiem.

Sastādot dažādas krustvārdu mīklas, izmantojam novadpētniecības materiālus, sevišķi kartotēkas. Rezultātā tapušas vairākas krustvārdu mīklas, kuras risina skolēni vēstures, latviešu valodas nedēļās, kā arī tiek ievietotas skolas avīzītē.

Lai saglabātu un popularizētu vēstures liecības par Trikātas pagastu 2001. gadā ar Kultūrkapitāla fonda atbalsti izveidoju ceļvedi „Trikāta” (skatīt 10. pielikumu).

Trikātieši lepojas ar saviem izcilajiem novadniekiem, cilvēkiem, kas šeit dzīvo un ar savu darbu, talantu ir pazīstami un cienīti visā Latvijā. Tāpēc izveidoju krājumu „Ievērojami novadnieki Trikātas pagastā: biogrāfijas”, ar kura palīdzību iepazīstinu lasītājus ar ievērojamu Trikātas novadnieku dzīvi un darba gaitām.

Izsekojot mūsu novadnieku likteņgaitām, atklājas būtiski notikumi un likumsakarības visas tautas dzīvē. Tāpēc ir nozīmīgas cilvēku biogrāfijas, kas apliecina mūsu tautas vēsturi.

Faktoloģiskā materiāla izklāstā alfabēta secībā sniedzu ziņas par novadniekiem, viņu dzīvi un darba gaitām. Literāro avotu norādēs minu pašu nozīmīgāko un lasītājiem vairāk pieejamo bibliogrāfiju.

Esošos datus par novadniekiem salīdzināju ar baznīcas arhīva datiem. Vairāki trikātieši tautā pazīstami ar vienu vārdu, taču, izšķirstot Trikātas baznīcas arhīvu, konstatēju, ka tajā bieži vien rakstīts arī otrs vārds, kuru minu šajā izdevumā. Pateicoties baznīcas arhīvam, varu papildināt vairākas biogrāfijas, precizēt datus.

Uzskatu, ka liela nozīme personības attīstībā ir arī vecākiem un ģimenei, tāpēc katra novadnieka biogrāfijā tiek minēts viņu vecāku vārdi, kā arī dzīvesbiedra un bērnu dati.

Arī mazos lasītājus vēlējos iepazīstināt ar Trikātas vēsturi, tāpēc izveidoju krāsojamo grāmatiņu „Lūkojies novadā...”. Tajā ir piedāvāti zīmējumi izkrāsošanai, kā arī dota neliela uzziņa. Mazais lasītājs var iepazīties ar vēsturiskajām ziņām par Trikātu: Tāļivaldi, Tālavas kara karogu, pilskalnu senatnē, pilsdrupām, baznīcu, mācītājmuižu, Rūtiņu kļavu, Atpiļu ozolu, Abulu, dižakmeni, draudzes skolu, pieminekli skolotājam Jēkabam Mūrniekam, Abulskolu un Lipškalna muižu.

Vecāko klašu skolēniem pieejams izziņas materiāls „Trikātas pagasta ievērojamāko vietu foto ceļvedis”, kurš veidots sadarbībā ar 9. klases skolēnu Arti Otsonu.

Trikātas ev.-lut. Sv. Jāņa baznīcas 310 gadu pastāvēšanas jubilejai veltīju grāmatu „Trikātas ev.-lut. Sv. Jāņa baznīca: arhitektūra un kultūrvēsturiskās norises”. Tā iepazīstina lasītāju ar baznīcas vēsturi, celtniecību, atjaunošanu, tās atsevišķām daļām un iekārtu. Grāmata bagātīgi ilustrēta ar foto materiāliem.

Uzziņas materiāls liecina, ka baznīca kopā ar pastorātu (mācītājmāju) un nereti arī ar ķestera un zvaniņa māju, baznīckrogu, kapsētu, draudzes skolu u.c. veidoja vidi ar tikai tai raksturīgu ainavu, ceļu tīklu, sadzīves īpatnībām un ikdienas dzīves norisēm.

Šo savu darbu veltīju tiem, kas interesējas ne tikai par Latvijas, bet arī par novada vēstures mantojumu plašākā kultūrvēstures kontekstā un cenšas saskatīt patiesās vērtības ne tikai spožos pieminekļos, bet arī strauji izzūdošās senatnes liecībās.

Trikātas baznīca un mācītājmuiža ir valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi.

2001. gada 2. aprīlī Trikātā notika atceres pasākums ģenerālim, Skautu prezidentam Kārlim Goperam, sakarā ar viņa 125. jubileju. Svinīgajā sarīkojumā klausītājus iepazīstināju ar ģenerāļa Kārļa Gopera skolas gaitām Trikātas draudzes skolā.

2006. gada februārī, piedaloties Rīgā Kara muzeja atceres pasākumā, kurš veltīts ģenerālim Jānim Balodim, skolas novadpētniecības pulciņa dalībnieki, izmantojot SBIC materiālus, izstrādāja pētniecisku darbu “Trikātas pagasta novadnieks Jānis Balodis – ģenerālis, ministrs, cilvēks”. Darba mērķis ir iepazīt un izpētīt Latvijas armijas virspavēlnieka Jāņa Baloža dzīves posmu Trikātā, iepazīties ar viņa kara gaitām, valstisko darbību un saņemtajiem apbalvojumiem. Kara muzejā aplūkojam 12 unikālus Jānim Balodim piešķirtos ordeņus, kurus varējām nofotografēt, līdz ar to iegūstot unikālu papildinājumu jau esošiem materiāliem.

Pētnieciskais darbs ir labs papildinājums Trikātas pagasta civiļkarhīvam.

2004. gada aprīlī sagatavoju jautājumus raidījumam „Tēvu laipas šai zemē”:

- 1) Kurā gadā un kurā dokumentā pirmo reizi minēts Trikātas vārds? (1208. gadā, Livonijas Indriķa hronikā)
- 2) Nosauciet trīs ģenerāļus, kurus Latvijas valstij devis Trikātas novads! (J. Balodis, K. Gopers, R. Dambītis)
- 3) Nosauciet uzņēmumu Trikātā, kurš ražo republikā un ārzemēs produkciju! (A/S „Trikātas siers”)
- 4) Kāds Baltijas dižkoks aug Trikātā? (Kļava)
- 5) Kā vēl mēdz dēvēt Trikātas pagastu? (ģenerāļu pagasts, Tālavas valsts centrs, Beverīnas iespējamā pilsvieta)
- 6) Kāds sakars Trikātas pagastam ar Strenču stādaudzētavu? (atrodas Trikātas pagasta teritorijā)

Izmantojot trīs novadpētniecības kartotēkas – vietvārdu, māju vārdu un represēto – izveidojām 3 Trikātas pagasta kartes. Tajās atzīmēti māju vārdi (esošās, izzudušās, atjaunotās, mājas, kurās dzimuši novadā ievērojami cilvēki); citi vietvārdi un represēto cilvēku mājas, no kurām sākās ceļš uz Sibīriju.

Par Trikātas seno un bagāto vēsturi esmu stāstījusi žurnāla „Ieva”, „Ievas stāsti”, „Logs”, „Skolotājs”, Latvijas radio un Vidzemes televīzijas raidījuma veidotājiem.

5. NOVADĒTNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA

5.1. Jēdziens “novadpētniecības bibliogrāfija”

Novadpētniecības bibliogrāfija ir zinātniski praktiska darbības nozare, kas sagatavo un izplata bibliogrāfisko informāciju par kādu valsts daļu.

Novadpētniecības bibliogrāfijai ir sava teorija, metodika, organizācija, vēsture, tāpat kā jebkuram bibliogrāfijas veidam.

Novadpētniecības bibliogrāfija ietver:

1. novadpētniecības dokumentu (galvenokārt novadpētniecības literatūras) bibliogrāfiju,
2. vietējo izdevumu bibliogrāfiju,
3. novadnieku bibliogrāfiju.

Novadpētniecības bibliogrāfija ir ļoti daudzveidīga. Pēc sabiedriskā adresējuma novadpētniecības bibliogrāfiju var iedalīt: zinātniskajā, speciālajā, ieteicošajā bibliogrāfijā. Pēc hronoloģiskā dalījuma: kārtējā, retrospektīvajā, un perspektīvajā bibliogrāfijā. Pēc satura novadpētniecības bibliogrāfija ir universāla un nozaru . Šo dalījumu var vēl turpināt.

Praktiski novadpētniecības bibliogrāfijas galvenie procesi ir dokumentu bibliografēšana un lasītāju bibliogrāfiskā apkalpošana. Bibliografēšanas rezultātā tiek sagatavoti bibliogrāfiskie līdzekļi. [4]

5.2. Novadpētniecības bibliogrāfiskie līdzekļi un uzziņu materiāli

Novadpētniecības bibliogrāfiskie līdzekļi ir viena daļa no visiem bibliogrāfiskajiem līdzekļiem.

Bibliogrāfiskais līdzeklis - tas ir zināms sakārtots bibliogrāfisko ierakstu kopums, kuru apvieno līdzeklī ietvertās bibliogrāfiskās informācijas vienotā iecere, mērķis, adresācija, forma un (vai) saturs.

Novadpētniecības bibliogrāfiskie līdzekļi ir ļoti daudzveidīgi: zinātniskie, retrospektīvie, perspektīvie, universālie, nozaru, tematiskie, anotētiskie un bez anotācijām, bibliogrāfiskie rādītāji, saraksti, apskati, izdevumā ievietotie vai izdevumam pievienotie bibliogrāfiskie rādītāji un palīgrādītāji.

Tiem raksturīga žanru dažādība: bibliogrāfiskās monogrāfijas, literatūras ceļveži, bibliogrāfiskās vārdnīcas, lasīšanas cikli, lasīšanas plāni, pārrunas par grāmatām, atgādes u.c.

Tautas bibliotēkās populāri ir ieteicošie bibliogrāfiskie rādītāji un saraksti. Visbiežāk tie ir novadniekam veltīti bibliogrāfiskie rādītāji vai ceļveži pa dzimto novadu. Tautas bibliotēkās

pašreiz izjūt bibliogrāfisko līdzekļu un uzziņas literatūras deficītu, īpaši par novadu un novadniekiem. Pēdējos gados Latvijas lielākās bibliotēkas ir samazinājušas savu bibliogrāfisko līdzekļu produkciju.

Tautas bibliotēkas sastāda bibliogrāfiskos līdzekļus par savu novadu un novadniekiem. Tajos atspoguļo gan savas bibliotēkas fondu, gan materiālus, kuri atrodas ārpus tā. Tautas bibliotēku bibliogrāfisko līdzekļu praktisko pielietojumu mazina tas, ka tie ir vienā vai dažos eksemplāros. Bibliotēkām reti ir tehniskas iespējas tos pavairot. Dažas bibliotēkas izmanto iespējas publicēt novadpētniecības literatūras sarakstus un apskatus vietējā vai centrālajā presē, kā arī ievietot tos krājumos.

Bibliotēkas sastāda dažādus uzziņu materiālus par novadu un novadniekiem: ceļvežus, kartes, krustvārdu mīklas, izdod avīzes. [4]

5.3. Ieteicošo novadpētniecības bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanas metodika

Lai sastādītu bibliogrāfisko līdzekli, ir jāveic četri savstarpēji saistīti darba posmi:

- sagatavošanas
- analītiskais
- sintezējošais
- noslēguma.

Sastādot novadpētniecības bibliogrāfisko līdzekli, jāizmanto vispārīgā bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanas metodika. Tomēr ir dažas īpatnības, kuras jāievēro sastādot novadpētniecības bibliogrāfiju. Atšķirīgās iezīmes nosaka novadpētniecības bibliogrāfijā atspoguļojamie dokumenti, kā arī novadpētniecības bibliogrāfijas mērķi un uzdevumi.

SAGATAVOŠANAS POSMS.

Tas ietver temata izvēli, temata izpēti, prospekta sastādīšanu un literatūras noskaidrošanu.

Temata izvēlē jāievēro divi nosacījumi - temata aktualitāte novadā un atbilstība bibliotēkas uzdevumiem. Vispirms jāuzsver temata nozīmīgums konkrētajam novadam, bet ne vispār valstij.

Lai noteiktu savam novadam aktuālās tēmas, tas labi jāpazīst: jāzina tā vēsture un tagadnes problēmas, kā arī jāpazīst novada cilvēki - potenciālie novadpētniecības bibliogrāfijas lietotāji. Izvēloties tēmu, jākonsultējas ar dažādiem novada speciālistiem, piem., vietējo skolu skolotājiem, ārstiem, muzeja darbiniekiem, pašvaldību pārstāvjiem u.c. Bibliotēkām ir jāiepazīstas ar vietējo pašvaldību darbību, to pieņemtajiem lēmumiem, jāzin

arī Saeimā pieņemtie likumi, kuri vienlaicīgi attiecas uz valsti kopumā un uz konkrēto novadu vai apdzīvoto vietu, vai tikai uz novadu.

Tēmas izvēlē var palīdzēt novadpētniecības kartotēka, jo tajā atspoguļojas jautājumi, kas bijuši aktuāli pirms dažiem gadiem un par kuriem īpaši daudz raksta pēdējā laikā.

Dažas bibliotēkas raksta novada svarīgāko notikumu hroniku vai veido svarīgāko datu kalendārus. Arī šāda veida palīg līdzekļi var būt noderīgi temata izvēlē.

Kad temats izvēlēts, jāsāk **temata izpēte**. Vispirms ir jānoskaidro, kāds ir temata bibliogrāfiskais nodrošinājums - kādi bibliogrāfiskie līdzekļi sastādīti par šo tematu, kādi iekļauti un vai ir pietiekami daudz novadpētniecības literatūras un citu dokumentu. Bibliogrāfam ir jānoskaidro izvēlēta temata būtība, lai to pareizi varētu atspoguļot ar izvēlēto dokumentu (novadpētniecības literatūras) palīdzību.

Šajā nolūkā jāiepazīstas ar tematam atbilstošu uzziņu literatūru. Jāizlasa, kas par izvēlēto tematu rakstīts enciklopēdijās, rokasgrāmatās un citos uzziņu un mācību izdevumos, kā arī jāpārskata rakstiem pievienotie bibliogrāfiskie saraksti.

Pētot tematu, sastādītājs to var sašaurināt vai paplašināt, bet izvēlētais temats viņam ir labi jāpārziņo. Bibliogrāfisko līdzekli nevar sastādīt, ja tematam nav bibliogrāfiskā nodrošinājuma. Tāpēc sastādītājam ir jānoskaidro, kādi bibliogrāfiskie līdzekļi ir izdoti par šo vai tuvu radniecisku tematu. Tikai tā var pārliecināties vai ir nepieciešams sastādīt vēl vienu bibliogrāfisko līdzekli par šo tematu un kāda tipa, veida vai žanra tam vajadzētu būt.

Pētot tematu, jāizskata biļetens “Latvijas jaunākās grāmatas” un “Latvijas preses hronika” un tās nodaļa “Latvija un latvieši pasaules presē” un “Bibliogrāfiskie līdzekļi”, kā arī atbilstošās tematikas nodaļas tajos.

Lai varētu orientēties 20.-30.gadu Latvijas uzziņu literatūrā, izmantojams bibliogrāfiskais rādītājs “Meklēsim rakstos”. Tajā atrodama gan nozaru, gan universāla literatūra. Arī šinī bibliogrāfiskajā rādītājā var atrast materiālus par savu novadu un novadpētniekiem.

LNB Letonikas nodaļa izdod literatūras sarakstus “Letonikas literatūra (20.-30.g. izdevumi)”, kas izmantojami novadpētniecības darbā.

Sagatavošanas posmā jānovērtē arī sastādītāja iespējas, ar kādiem dokumentiem būs iespējams strādāt, piem., izmantojot tikai vienas pagasta bibliotēkas fondus un uzziņu aparātu, nebūs iespējams sastādīt izsmeļošu, zinātnisku bibliogrāfisko rādītāju par kādu izcilu zinātnieku novadnieku.

Bibliogrāfiskā līdzekļa prospekts. Kad temats ir pietiekami izpētīts un apstiprināts (iekļauts bibliotēkas darba plānā), jāizstrādā darba tālākā programma jeb bibliogrāfiskā

līdzekļa prospekts. Tas ir pamatdokuments, kas reglamentē bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšanas turpmāko darbu. [4]

Prospektā jāietver:

Temata pamatojums (kādēļ izvēlēts tieši šis temats un jāatklāj tā būtība).

Līdzekļa ieceres (pamatidejas) formulējums.

Sabiedriskā pamatuzdevuma atšifrējums (vēsturiskais, sabiedriskais, praktiskais uzdevums).

Adresējuma un mērķa raksturojums. Mērķi parasti ir plaši, piem., iepazīstināt ar nozīmīgāko literatūru par novadu, ievērojamu novadnieku dzīvi un darbību. Bibliogrāfiskajam līdzeklim var būt visdažādākie adresāti - visi, kas interesējas par novadu; skolēni, kuri apgūst novada vēsturi, tūristi. No adresējuma un mērķa būs atkarīgs, kādu literatūru iekļaus bibliogrāfiskajā līdzeklī: populāru vai zinātnisku, bērniem vai pieaugušajiem. Adresāts un mērķis noteiks arī literatūras grupējumu, anotācijas.

Bibliogrāfiskā līdzekļa tips un žanrs: pārruna par grāmatām, ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs, bibliogrāfiskais apskats, bibliogrāfiskais rādītājs u.tml.

Bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšanas metodika, norādot konkrētos metodiskos paņēmienus:

- * kvalitatīvie un ierobežojošie materiāla atlases kritēriji - gan satura, gan formālie.
- * anotāciju vai citu satura atklāšanas paņēmieni raksturojums. Novadpētniecības bibliogrāfiskajos līdzekļos plaši tiek izmantotas analītiskās anotācijas.
- * materiāla grupēšanas un kārtošanas paņēmieni. Parasti prospektā dod pilnu satura rādītāju, norādot, kāds būs kārtojums nodaļu robežās un apakšnodaļās.

Palīgaparāta uzskaitē un pamatojums. Prospektā norāda uzziņu metodisko darba palīgaparātu: ievadu, priekšvārdu, satura rādītāju, palīgrādītājus. Novadpētniecības bibliogrāfiskajiem līdzekļiem nozīmīgs ir ģeogrāfiskais un personu palīgrādītājs.

Literatūras noskaidrošanas avoti. Bibliotēku fondi, uzziņu aparāta sastāvdaļas, bibliogrāfiskie līdzekļi, uzziņu literatūra.

Sastādītājs (i), redaktors (i) un konsultants (i), bibliogrāfiskā līdzekļa apjoms (iespiedloksnes), nodošanas termiņš.

Bibliogrāfiskā līdzekļa prospektu apspriež un apstiprina. Lielās bibliotēkās to apspriež speciāli veidotas komisijas, kurās piedalās arī atbilstošo nozaru speciālisti. Tas notiek gadījumos, ja darbs ir liela apjoma, sarežģīts un ar ilglaicīgu nozīmi. Tautas bibliotēkās parasti prospektu apspriež savas bibliotēkas kolektīvā, par konsultantiem pieaicinot skolotājus un citus vietējos speciālistus. [4]

Vienlaikus ar temata izpēti un prospekta sastādīšanu notiek *literatūras noskaidrošana*. Sastādītājam ir jānoskaidro, vai izvēlētajam tematam, adresējumam un mērķim ir atbilstoša literatūra, kas pēc iepriekš noteiktiem kritērijiem (sabiedriskais nozīmīgums, iecere, mērķis, adresāts) atbilst līdzekļa tematam. Sastādītājs veido darba kartotēku, kas ietver tematam atbilstošu dokumentu masīvu. To analizējot, atlasa atbilstošos materiālus.

Uzsākot literatūras noskaidrošanu, vispirms jānosaka izmantojamie avoti. Novadpētniecības avoti dalās:

- * primārajos jeb literārajos,
- * sekundārajos jeb bibliogrāfiskajos.

Sastādītājam noteikti jāveido izskatīto avotu kartotēka, novēršot vairākkārtēju viena un tā paša izdevuma izskatīšanu. Kartotēka noderēs arī, uzrādot izskatīto avotu sarakstu bibliogrāfiskā līdzekļa pielikumā. Jāizraksta arī šajos avotos noskaidrotos dokumentus. To dara uz atsevišķām kartītēm. [4]

ANALĪTISKAIS POSMS.

Analītiskajā posmā novērtē savāktu informāciju. Tā pamatā ir sekojoši, savstarpēji saistīti darba procesi:

- * dokumenta bibliogrāfiskā analīze,
- * bibliogrāfiskā aprakstīšana,
- * anotēšana vai referēšana,
- * bibliogrāfisko ierakstu sastādīšana.

Analītiskais darba posms obligāti jāveic *de visu*.

Dokumenta bibliogrāfiskās analīzes posmā *de visu* jāiepazīstas ar dokumentu. Sastādītājam jāapskata titullapa, jāizlasa izdevniecības ziņas, izdevniecības anotācija, piezīmes, komentāri, priekšvārds, pēcvārds, jāiepazīstas ar darba uzbūvi, tā daļu nosaukumiem. Šis darbs dos iespēju no visiem dokumentiem atlasīt tos iespieddarbus, kas atbilst bibliogrāfiskajam līdzeklim. Dokumentu analīze nepieciešama, lai uzrakstītu anotācijas, referātus.

Bibliogrāfisko aprakstu veido atbilstoši pieņemtajam Latvijas standartam LVS 50 "Dokumenta bibliogrāfiskais apraksts" (skat. 12.pielik.).

Anotēšanu vai referēšanu veido atbilstoši vispārpieņemtajiem noteikumiem, ievērojot novadpētniecības specifiku. Anotācijā vai referātā ir jāuzrāda teritorija, par kādu runāts iespieddarbā. Jāizdala svarīgākie objekti. Īpaša uzmanība jāvelta ģeogrāfisko karšu, plānu, shēmu, zīmējumu raksturojumam. Bibliogrāfiskajā aprakstā jābūt norādei, ka šādi materiāli

ietverti. Anotējot vispārēja rakstura materiālus, jāuzsver tas, kas attiecas uz novadu un novadpētniekiem. [4]

SINTEZĒJOŠAIS (APKALPOJOŠAIS) POSMS.

Šinī posmā notiek sagatavošanas un analītiskajā posmā iegūto rezultātu apkopošana un bibliogrāfiskā līdzekļa struktūras noformēšana. Sintezējošajā posmā pilda trīs darbības:

- literatūras atlasi
- bibliogrāfisko ierakstu grupēšanu
- palīgrādītāju sastādīšanu.

Literatūras atlases procesā izslēdz tos literatūras noskaidrošanas posmā sameklētos materiālus, kurus analizējot konstatēta to neatbilstība bibliogrāfiskajam līdzeklim. Atlasot iespieddarbus, tiek vērtēta to politiskā nostādne, piem., vai tie nepopularizē valstij un sabiedrībai naidīgas idejas, ētiski nepieņemamus principus. Īpaši šī atlase nozīmīga, ja tas ir ieteicošais bibliogrāfiskais līdzeklis, adresēts bērniem un jauniešiem.

Atlases kritērijus nosaka iecerētā bibliogrāfiskā līdzekļa tips, veids, žanrs. Pastāv divas galvenās atlases pazīmes: formālā (ierobežojošā) un kvalitatīvā.

Formālā (ierobežojošā) atlase var būt:

t e l p i s k a - dokumentu izvēle aprobežojas ar vienas vai vairāku noteiktu bibliotēku fondiem.

i z d e v n i e c ī b u - iespieddarba izvēli nosaka izdevuma veids, tirāža, pavairošanas paņēmieni, apjoms iespiedloksnēs. Piem., bibliogrāfiskajā rādītājā var iekļaut rakstus no skolas sienasavīzēm, izdevumus, kuru tirāža nepārsniedz 1000 eksemplārus.

h r o n o l o ģ i s k a - izvēlas noteiktā laika periodā iznākušus (vai uzrakstītus) darbus.

t e r i t o r i ā l a - dokumentu izvēle aprobežojas ar noteiktu ģeogrāfisku vai administratīvu teritoriju (kurā šie dokumenti izdoti). Šī ir viena no galvenajām pazīmēm novadpētniecības bibliogrāfisko līdzekļu sastādīšanā. Piem., var sastādīt bibliogrāfisko rādītāju, kurā atspoguļo visu novada izdevniecību produkciju. Atlasot literatūru novadpētniecības bibliogrāfiskajam līdzeklim, obligāti ir jāievēro iespieddarba saistība ar novadu, arī teritoriālā. Piem., no centrālās preses iesaka ņemt gandrīz visus rakstus par novadu.

v a l o d u - dokumentu atlase iesaka vienas vai vairāku valodu izvēli. Novadpētniecības bibliogrāfiskajā rādītājā var atlasīt materiālus valsts valodā, novada minoritāšu valodā, novada dialektā rakstītos dokumentus, izloksnes.

Kvalitatīvās atlases procesā sastādītājs visu uzmanību velta izdevumu tematikai, saturam. Novadpētniecības bibliogrāfiskajā līdzeklī ietvertajiem dokumentiem jābūt nozīmīgiem novada dzīvei. Uzrādot materiālus par novadu, jāparedz arī statistikas ziņas, faktu materiāli. Jāprot atšķirt nozīmīgs raksts ar paliekošu vērtību no īslaicīgas nozīmes materiāla. Strādājot ar periodikas materiāliem, jāpievērš uzmanība interesantiem, tipiskiem, svarīgiem faktiem. Nozīmīgas var būt dokumentālās publikācijas, apkopjoša rakstura apskati par novada dabu, dabas resursiem, novada vēsturi. Retrospektīvi pārskatot avīzes, šī atlase kļūst vēl stingrāka. [4]

Bibliogrāfisko ierakstu grupēšana ir otra nozīmīga sintezējošā posma operācija. Atlasītos iespieddarbu aprakstus sakārto noteiktā loģiskā secībā, izveidojot precīzu sistēmu. Grupēšana nodrošina sekmīgu orientēšanos ieteiktajos iespieddarbos.

Izšķir trīs grupēšanas veidus: formālais, saturiskais un ieteicošais.

Grupējot materiālus, var izvēlēties vienu vai vairākus no tiem. Grupēšanas un kārtošanas veidu sastādītājs izvēlas atkarībā no bibliogrāfiska līdzekļa temata, mērķa un adresējuma.

Formālā grupēšana veicina iespieddarbu aprakstu meklēšanu pēc noteiktām ārējām dokumenta pazīmēm (izdošanas vieta, izdevuma veids, gads, valoda, autors). Formālajam grupējumam ir orientējoša nozīme - vai nu izsekojam jautājuma attīstību laikā, vai savācam vienuviet visus viena autora darbus, izdotus noteiktā laika posmā.

Izšķir vairākus formālā grupējuma veidus:

a l f a b ē t i s k a i s - visi bibliogrāfiskie ieraksti sakārtoti autoru uzvārdu vai darbu nosaukumu alfabētiskā secībā, vispirms latviešu, tad svešvalodās. Valodu robežās sākumā uzrāda grāmatas, pēc tam žurnālu un avīžu rakstus un citus analītiskos aprakstus.

h r o n o l o ģ i s k ā - kārtojuma pamatā ir iespieddarba publicēšanas vai sarakstīšanas gads. Šis kārtojums uzskatāmi parāda kāda jautājuma vai problēmas attīstību, vēstures procesus, kādas personas zinātnisko, literāro vai sabiedrisko darbību, tā saistību ar novadu. Piem., sastādot novadpētniecības kalendāru, izmanto hronoloģisko kārtojumu (mēnešu un datumu secībā).

Dažos gadījumos lietderīgi ievērot kārtojumu pēc **l i t e r a t ū r a s t i p i e m**. Piem., bibliogrāfiskos līdzekļus parasti uzrāda saraksta vai rādītāja beigās. Atsevišķos gadījumos izdala nodaļu daiļliteratūrai - novads dzejā, prozā vai veltījumi novadniekam. Atsevišķā nodaļā var izdalīt attēlus, reprodukcijas par novadu un novadniekiem, novadnieku darbu fotoattēlus. [4]

Saturiskā (jeb satura) grupēšana var būt:

s i s t e m ā t i s k a - dokumentu aprakstus grupē pa zinātņu nozarēm pēc noteiktas shēmas. Var izmantot arī novadpētniecības kartotēkas shēmu. Šī grupēšana veicina dokumentu meklēšanu, kuriem ir kopīga tematika, saturs. Atsevišķu iedaļu ietvaros materiālu kārtu alfabētiskā secībā.

t e m a t i s k a - materiālu grupē pa tematiem to loģiskā secībā. Tematiskā grupēšana neprasa tik noteiktu sistēmas ievērošanu kā sistemātiskā grupēšana. Te var izvēlēties tikai dažus tematus, kas raksturīgs novadam.

Piem., Novada jaunie literāti.

Novads dzejā.

p r i e k š m e t i s k a - bibliogrāfiskos aprakstus grupē priekšmetu rubrikās, kas apvieno tematiski tuvus iespieddarbus. Rubrikas kārtu alfabētiskā secībā.

Piem., Novada skolas.

Skolotāji.

Šādi grupējot, tiek izdalīti novadam svarīgi, nozīmīgi objekti, kultūras pieminekļi. Nelielus rakstus, piezīmes var neaprakstīt individuāli, bet aprakstus apvienot, norādot tikai kādos vietējās avīzes numuros vai citos avotos meklējami.

Ieteicošā grupēšana iesaka lasītājiem visizdevīgāko secību dokumentu iepazīšanai.

Katram grupējuma veidam ir savas pozitīvās īpašības un trūkumi. Tāpēc parasti izmanto vairākus grupējuma veidus vienlaicīgi, lai labāk atklātu iecerēto tematu.

Novadpētniecības bibliogrāfiskā līdzekļa struktūra var būt vienkārša, gan sarežģīta. Mazajās bibliogrāfiskajās formās (piem., literatūras sarakstos) izmanto alfabētisko, hronoloģisko kārtojumu vai tematisko kārtojumu, nedalot nodaļās un apakšnodaļās. [4]

NOSLĒGUMA POSMS.

Noslēguma posmā veic nepieciešamā uzziņu metodiskā aparāta sastādīšanu, rediģēšanu un noformēšanu. Uzziņu metodiskajā aparātā ietilpst priekšvārds, ievadraksts, palīgrādītāji, dažāda rakstura pielikumi un satura rādītājs.

Lielākā daļa novadpētniecības bibliogrāfisko līdzekļu sākas ar **priekšvārdu**. Priekšvārdam jābūt katrā ieteicošajā bibliogrāfiskajā rādītājā. Tajā precīzi, skaidri jānoformulē bibliogrāfiskā līdzekļa mērķis, adresējums, ziņas par iekļautajiem dokumentiem, to atlases hronoloģiskās robežas, materiāla kārtojuma galvenie principi daļu un nodaļu robežas, anotāciju tipi.

Ievadā vai ievadrakstos jāraksturo novads, norādot svarīgākās ziņas par novada ģeogrāfiju, dabu, dabas resursiem, vēsturi, mūsdienu ekonomisko stāvokli, zinātņi, kultūru. Ja bibliogrāfiskais līdzeklis ir tematisks, ievadā raksturo izvēlēto tematu. Šīs ziņas par novadu var iekļaut arī priekšvārdā.

Satura rādītāju ievieto vai nu bibliogrāfiskā līdzekļa beigās vai sākumā.

Darbs pie bibliogrāfiskā līdzekļa sastādīšanas noslēdzas ar tā rediģēšanu, noformēšanu un sagatavošanu iespiešanai.

Rediģēšana ietver savstarpēji saistītus procesus: zinātnisko, literāro un bibliogrāfisko redakciju.

Zinātniskā redakcija - prospekta un rādītāja atbilstības noteikšana, atlases, grupēšanas, anotēšanas principu analīze, uzziņu metodiskā aparāta kvalitātes un sastāva vērtējums. Zinātniskajā redakcijā jānosaka, vai bibliogrāfiskajam līdzeklim būs nozīme novada dzīvē.

Literārā redakcija - novērš stila un gramatiskās kļūdas.

Bibliogrāfiskā redakcija - pārbauda bibliogrāfiskā apraksta precizitāti, atbilstību standartam, bibliogrāfisko ierakstu secību, numerāciju, precizē kompozīciju, pārbauda titullapu.

Sastādītāju (-us) uzrāda titullapas otrā pusē. Aiz titullapas seko: saturs (var būt arī beigās), priekšvārds, ievads, pamatdaļa, palīgrādītāji, pielikumi. [4]

5.4. Ieteicošie bibliogrāfiskie līdzekļi “Ko lasīt par ... novadu”, “Atceries dienu kalendāri”

Bibliogrāfiskais rādītājs “*Ko lasīt par ... novadu*”. Šāds bibliogrāfiskais rādītājs var būt adresēts gan sagatavotam lasītājam, gan lasītājam kurš līdz šim neko nav lasījis par novadu.

Materiāla grupējuma pamatā var izvēlēties novadpētniecības kartotēkas shēmu, bet nav obligāti jāatspoguļo visas nodaļas, arī to secību var mainīt. Nodaļu nosaukumus var izdomāt citādākus nekā tie ir klasifikācijas shēmā. Nodaļu robežās materiālus var kārtot dažādi, piem., no vispārīga rakstura materiāliem uz konkrētajiem, apgriezti hronoloģiski, vai tādā secībā, kādā sastādītājs ar tiem iesaka iepazīties lasītājam.

Materiālu atlases hronoloģiskās robežas var būt pēdējie 7 - 10 gadi, bet var būt atkāpes, atkarībā no pasūtītāja interesēm un sastādītāja iespējām.

Šāda veida bibliogrāfiskos rādītājus speciālisti iesaka izdot anotētus. Anotācijas jāuzrāda ziņas par autoru, iekļauto dokumentu veidu, tipu, žanru, darbības laiku, teritoriālajām robežām, avotiem, kādi izmantoti iespieddarba sarakstīšanā, lasītāju adresācija, izklāsta stils un valoda, uzziņu metodiskais palīgaparāts, kopīgs izvēlēto dokumentu raksturojums, ziņas

par recenzijām. Anotācijās vēlams izmantot citātus, pat dažu dokumentu kopijas. Ja vairāki dokumenti ir par vienu tematu, veido grupālās anotācijas.

Liela apjoma darbiem vēlami palīgrādītāji: personu, ģeogrāfiskais vai cits.

Vēlams bibliogrāfiskajā rādītājā ievietot fotodokumentus, novada skaistāko vietu attēlus, novadnieku ģimenes, fotogrāfijas.

“Atceres dienu kalendāri”. Katrā novadā ir savi ievērojami datumi, jubilejas, kuras varētu svinēt, atcerēties vai pieminēt. Sastādot atceres kalendāru, sākumā jānoskaidro datumi, kuri nākošajā gadā novadam ir nozīmīgi, piem., ievērojamu novadnieku jubilejas, atceres dienas, vēsturiski notikumi, ieplānotie pasākumi. Kalendāram jāizvēlas 5, 10, 15 ... gadu jubilejas. Katrā bibliotēkā ir jābūt kartotēkai, kurā savākti visi nozīmīgākie datumi novada dzīvē. Izvēloties tos atceres dienu kalendāram, datumi vēlreiz jāpārbauda, jāprecizē, izmantojot dažādus publicētos materiālus, uzziņu izdevumus, zinātniskos darbus, memuārus, arhīvu dokumentus, likumu un lēmumu kartotēku un citus avotus. Nedrīkst pieļaut faktu kļūdas, jo citādi kalendārs zaudē savu nozīmi, lasītāju ticību tam kā nopietnam bibliogrāfiskajam līdzeklim un faktogrāfiskajam avotam.

Datus kārtu mēnešu un datumu secībā. Piem., 11.septembrī - dzimis Rainis; 29. septembrī - dzimis Valdis Krāslavietis. Ja konkrētu atzīmējamās dienas datumu noteikt nevar, šo atceres dienu raksta pēc visām jubilejām - mēneša beigās, bet, ja nav zināms mēnesis, tad atbilstošā gada beigās.

Kad savākti visi novadam nozīmīgie datumi, kalendāra sastādītāji atlasa pašus nozīmīgākos. Vispirms tiek atlasīti jubileju datumi. Par tiem pieņemts uzskatīt 25, 50, 75, 100, 150... gadu jubilejas. Jāatceras gan personālijas, gan vēsturisku notikumu gadskārtas, skolu un uzņēmumu dibināšanas jubilejas, gan ievērojami kultūras notikumi. Par katru no izvēlētajiem datumiem jāuzraksta neliela teksta uzziņa. Līdz ar to ir noslēdzies kalendāra sagatavošanas posms.

Tālākā darba gaitā sastādītājs nosaka izdevuma struktūru. Kalendārā jābūt ievadam, priekšvārdam, atzīmējamo datumu sarakstam, kalendāra galvenajai daļai, palīgrādītājiem, pielikumiem.

Priekšvārdā raksturots izdevums, sastādīšanas principi, lasītāju adresācija, mērķis. Ja nepieciešams, sastādītājs pievieno metodiskus ieteikumus, kā kalendāru izmantot.

Atzīmējamo datumu sarakstā norādīti visi atzīmējamie datumi. Šo sarakstu var nosaukt dažādi: “Gada datumi”, “Šogad atzīmēsim”, “Hronika”. Ja kādi datumi kalendārā turpmāk netiks detalizēti aplūkoti, tad sarakstā aiz konkrētā datuma iekavās var norādīt svarīgākos iespaidīgus darbus par šo tematu. Ja atzīmējamam datumam iepriekšējo gadu kalendāros uzrādīts

literatūras saraksts, tad dota norāde uz to. Ja datums ir svarīgs ne tikai novadam, bet visai Latvijai, pasaulei (11. novembris, 18. novembris, 1. maijs, 1. jūnijs), tad novadpētniecības kalendārā tas ir jānorāda.

Pēc atzīmējamo datumu saraksta seko kalendāra galvenā daļa. Tajā hronoloģiskā secībā pa mēnešiem un datumiem ievietota bibliogrāfiskā informācija, faktogrāfiskās uzziņas un citi materiāli. Par katru datumu savāktie un apkopotie dokumenti veido tematiskus, bibliogrāfiskus sarakstus. Parasti tiem ir ieteicošs raksturs.

Katram datumam veltītā kalendāra lappuse var būt iekārtota sekojoši:

- notikuma datums. Datumus raksta pēc jaunā stila kalendāra (ja nepieciešams dod norādi uz veco stilu);

- atzīmējamā notikuma nosaukums, faktogrāfiskie dati, kuri raksturo notikumu;

- teksta uzziņa, kura iepazīstina ar notikumu, skaitļi un fakti, kas papildina teksta uzziņu. Tie nepieciešami bibliotekāriem, lektoriem un citiem interesentiem. Tās apjomu nosaka notikuma nozīmīgums novada dzīvē, notikuma izpētes pakāpe un tā bibliogrāfiskais nodrošinājums. Uzziņā ir jāatklāj notikuma specifika, attīstības gaita. Piem., kalendārā tiek atzīmēta pilsētas dibināšanas diena, tad uzziņa norāda arī svarīgākos notikumus pilsētas vēsturē, ekonomikā, sabiedriskajā un kultūras dzīvē, nākotnes perspektīvas. Ja uzziņa ir par kādu ievērojamu cilvēku, jāuzsver personas saistība ar novadu. Faktiem jābūt patiesiem un pārbaudītiem.

- ieteicošais bibliogrāfiskais saraksts. Tajā jāiekļauj arī bibliogrāfiskie materiāli par tematu, arhīvu dokumenti, ilustratīvie materiāli, muzeja eksponātu apraksti. Ja iespējams, var pievienot dažādu dokumentu fotokopijas.

Kalendāra ieteicošo raksturu nosaka bibliogrāfiskie saraksti. Parasti tie nav lieli (5 - 10 nosaukumi) un atspoguļo jaunākos, populārākos izdevumus.

Kalendāru var izdot un noformēt dažādi: iespiest tipogrāfijā, mašīnrakstā, datorsalikumā, kartotēkas veidā. Labs paraugs kā veidot novadpētniecības kalendāru ir LNB Bibliotēku dienesta ik ceturkšņa izdevums "Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres dienas ... gada ... ceturksnī". Tajā ir bibliogrāfiskie saraksti par pasaulē un Latvijā svarīgiem notikumiem, ievērojamiem cilvēkiem. Izmantojot šos sarakstus, tie jāpapildina ar novadpētniecības materiāliem. [4]

Kalendāru var veidot arī pēc galda pārliedzama kalendāra principa - atbilstošā datumā norāda jubilāra uzvārdu, vārdu, dzīves datus vai notikumus, kam par godu šī diena jāatzīmē.

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā ir izveidoti 2 bibliogrāfiskie rādītāji:

* „Jānis Ķelpe” - ieteicošais bibliogrāfiskais rādītājs (skatīt 11. pielikumu),

* „Trikāta Tālavas zemē” - anotēts bibliogrāfiskais rādītājs (skatīt 12. pielikumu). [6]

Pirmais velītis Jāņa Ķelpes 90. dzimšanas dienas atcerei – 1998. gada 10. janvārī (dzimis Trikātas pag. “Lejasjēnos”).

Sagatavotais rādītājs dod īsu pārskatu par J. Ķelpes literāro darbību, iepazīstina ar darba saturu, kur dominē tēmas - daba, mīlestība un citas cilvēciskas vērtības. Materiāls apkopots atlases veidā. Tā pirmajā daļā apkopoti J. Ķelpes darbi - grāmatas, proza, dzeja, atdzejojumi, publikācijas, kā arī npublicētie darbi. Otrajā daļā - literatūra par J. Ķelpi un viņa darbiem.

Jānis Ķelpe bijis aktīvs un iecienīts žurnālists, interesants rakstnieks, kā arī literatūras pētnieks un kritiķis, un viņam paliek sava vieta 20. gs. 20.-40. gadu latviešu literatūrā. Lasītājam pieejamas J. Ķelpes 14 grāmatas, dažādos laikrakstos publicēti apraksti par notikumiem sabiedriskajā un kultūras dzīvē līdz pat 70. gadu beigām Trikātā. J. Ķelpem ir daudz npublicētu darbu, kuri ietverti bibliogrāfiskajā rādītājā.

Otrs rādītājs dod nelielu ieskatu mūsu novada senatnē. Tajā iekļauti latviešu autoru darbi - stāsti, dzejoļi, apcerējumi, publikācijas, teikas, kā arī trimdas autoru darbi, kuros pieminēta senā Tālavas zeme. Ja darbs publicēts vairākkārt, uzrādīts jaunākais izdevums. Neanotēto darbu sarakstos vispirms doti analītiskie apraksti autoru uzvārdu secībā, pēc tam publikācijas presē. Rādītājā ietvertā literatūra ataino laika posmu no senvēstures līdz Tālavas valsts sabrukumam – 13. gs. Vai Beverīna atradās Trikātā – uz šo jautājumu atbildes nav. Taču tas, ka Trikāta bija senās latgaļu valsts Tālavas centrs, kurā valdīja Tālivaldis, minēts vairākos dokumentos.

Abiem rādītājiem literatūras atlase veikta 1997. gadā.

Iecere veidot bibliogrāfisko rādītāju komponistam, pianistam Jānim Ķepītim.

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra lasītājiem ir pieejams “Trikātas pagasta novada kalendārs” (2004., 2005., 2006., 2007., 2008. gadam), kas veidots pēc galda pārliedzīgas kalendāra principa. Tajā atspoguļoti ievērojami novadnieku jubilejas, vēsturisku notikumu gadskārtas, skolu, uzņēmumu dibināšanas atceres dienas, arī ievērojami kultūras notikumi. Par katru no izvēlētajiem datumiem uzrakstīta neliela teksta uzziņa un norādīts avots, no kura ņemta uzziņa. Vispirms tiek kārtoti tie notikumi, kuriem nav zināms mēnesis, piemēram, „*Pirms 800 gadiem (1208) rakstos pirmo reizi tiek minēts Trikātas vārds. (Lit.: Livonijas Indriķa hronika. Rīga, 1993).*”

Tālāk dati kārtoti mēnešu un datumu secībā. Ja konkrētu atzīmējamās dienas datumu nevar noteikt, tad šo atceres dienu kārtā mēneša sākumā.

NOBEIGUMS

Šobrīd bibliotēkas darbu novadpētniecības jomā atvieglo tas, ka pēdējos gados uzlabojusies bibliotēku materiāli tehniskā bāze - ir iespējams materiālus kopēt, pārrakstīt uz datora, iegūt krāsainas kvalitatīvas fotogrāfijas, senākos attēlus noskenēt, izprintēt u.c. Viss šis darbs agrāk bija jāveic daudz vienkāršākiem līdzekļiem. Uzlabojas darba kvalitāte, līdz ar to materiālus iespējams labāk saglabāt, izmantot un popularizēt. Daudz materiālu iespējams glabāt elektroniskā formātā.

Novadpētniecības darbā sastopamies arī ar dažām nepilnībām - mainās klasifikācijas shēmas, sadārdzinās pasta pakalpojumi. Novadpētniecības darbu kavē dažādi „steidzamāki” uzdevumi, kas jāveic bibliotēkām.

Neskatoties uz visām grūtībām, arvien vairāk kļūst cilvēku, kuriem interesē sava novada un dzimtas vēsture.

Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centrā viss novadpētniecības darbs ir turpināms, papildināms: jāsastāda dažādi uzziņas materiāli (ceļveži, tūrisma maršruti, izziņas takas). Jāturpina darbs pie vietvārdu izpētes un atzīmēšanas kartē.

Pētīsim sava novada vēsturi, jo gadu gaitā mainās cilvēki, jaunie kļūst veci, bērni pieaug, vecie nomirst. Mēs mēdzam teikt - paaudžu maiņa. Tāpat mainās katrs pagasts - vecās ēkas tiek nojauktas, uzceltas jaunas, meži izcirsti, purvi nosusināti.

2009. gadā tiks īstenota Administratīvi teritoriālā reforma, kuras rezultātā nepastāvēs teritoriāla vienība - pagasts, būs novadi. Viss savāktais par pagasta vēsturi būs labs vēstures liecinieks un veidotājs novada attīstībā.

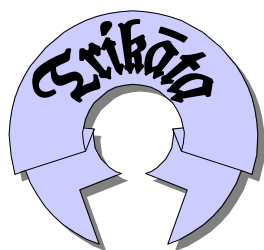
IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Es daru tā: Novadpētniecības darbs tautas bibliotēkā: B [laid.]. Rīga: Latv. Nac. b-ka, 1996. 54 lpp.
2. Franss A. Eņģeļu dumpis. Rīga, 1956. 12.-13.lpp.
3. Kā izmantot bibliotēku kartotēkas: Atgādne VI-VIII klašu skolēniem. Rīga: V. Lāča Latvijas PSR Valsts b-ka, 1978. 13 lpp.
4. Novadpētniecības darbs bibliotēkā: Metodiskie norādījumi. Rīga: Latv. Valsts b-ka, 1990. 51 lpp. (Palīgs bibliotekāram).
5. Nacionālās bibliogrāfijas analītikas datu bāze: Ziņas par rakstiem periodikā. [Skatīts 10.01.2008.] Pieejams: <http://www.kis.gov.lv/lv/c7/>
6. Trikātas pamatskolas bibliotēkas informācijas centra novadpētniecības materiāli.

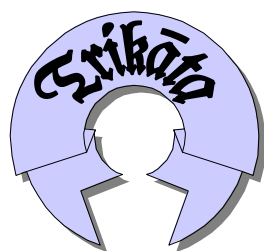
PIELIKUMS

1. pielikums

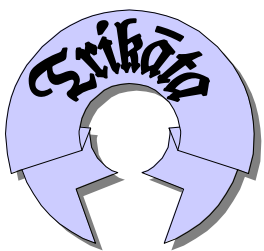
UZLĪMES NOVADPĒTNIECĪBAS FONDAM

Autors –
novadnieks

Par mūsu
novadu
_____ lpp.

Par mūsu
novadnieku
_____ lpp.

NOVADPĒTNIECĪBAS KARTOTĒKAS SHĒMA

- 1.* Valdības lēmumi
2. Vietējā valsts vara
 - 2.1. Rajona pašvaldība. Tautas deputātu padomes
 - 2.2. Pilsētas pašvaldība
 - 2.3. Pagasta pašvaldība
 - 2.4. Novadnieki - vietējo un augstāko padomju deputāti
 - 2.5. Tiesa un prokuratūra. Iekšlietu daļa
3. Sabiedriski politiskās un sabiedriskās organizācijas
 - 3.1. Latvijas komunistiskā partija (LKP)
 - 3.2. Latvijas Tautas fronte (LTF)
 - 3.3. Latvijas nacionālās neatkarības kustība (LNNK)
 - 3.4. Latvijas sociāldemokrātiskā strādnieku partija (LSDSP)
 - 3.5. Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte (LDIF)
 - 3.6. Latvijas zaļā partija
 - 3.7. Liberālā partija
 - 3.8. Vides aizsardzības klubs (VAK)
 - 3.9. Sieviešu organizācijas
 - 3.10. Jaunatnes organizācijas
 - 3.11. Pārējās novada organizācijas
4. Dzimtā novada daba: virsma, derīgie izrakteņi, ūdeņi, meži, augu un dzīvnieku valsts.
Aizsargājami dabas objekti
5. Veselības aizsardzība
 - 5.1. Slimnīcas, aptiekas, kūrorti, sanatorijas, atpūtas nami
6. Novada vēsture
 - 6.1. Pirmatnējās kopienas iekārta
 - 6.2. Kapitālisms (19.gs. 60.gadi - 1917.g.)
 - 6.2.1. 1905.gada revolūcija
 - 6.2.2. Pirmais pasaules karš. Dalībnieki novadnieki
 - 6.2.2.1. Latviešu strēlnieki
 - 6.2.3. Latvijas Padomju Republika (1917. - 1919.)
 - 6.2.4. Latvijas Republika (1918. g. 18. XI - 1940. g.)

6.2.5. Padomju vara Latvijā (no 1940.g.jūlija)

6.2.6. Otrais pasaules karš (1939.-1945.)

6.2.7. Pēckara periods (1945.-1961)

7. Tautas saimniecība

7.1. Tautas saimniecības plānošana un pārskati. Kadri

7.2. Patērētāju biedrības

7.3. Kooperatīvi

7.4. Individuālais darbs

7.5. Lauksaimniecība

7.5.1. Lauksaimniecības savienība

7.5.2. Kopsaimniecības, valsts saimniecības, zemnieku saimniecības, rentes saimniecības

7.5.3. Meliorācija

7.5.4. Mehanizācija un elektrifikācija

7.5.5. Laukkopība, augļkopība, dārzkopība

7.5.6. Lopkopība

7.5.7. Putnkopība

7.5.8. Biškopība

7.5.9. Veterinārija

7.5.10. Lauksaimniecības būves

7.6. Mežsaimniecība

7.7. Medību saimniecība

7.8. Zivsaimniecība

7.9. Rūpniecība

7.9.1. Strādnieku savienība

7.9.2. Vadošās nozares un atsevišķi uzņēmumi

7.10. Celtniecība

7.11. Transports

7.12. Sakari

7.13. Komunālie pakalpojumi

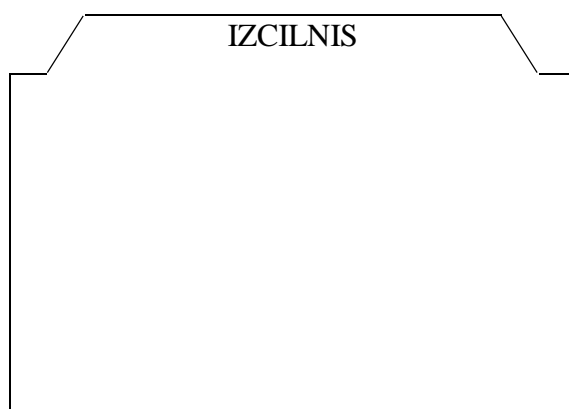
7.14. Finances. Tirdzniecība

8. Zinātne. Izglītība. Kultūra. Etnogrāfija

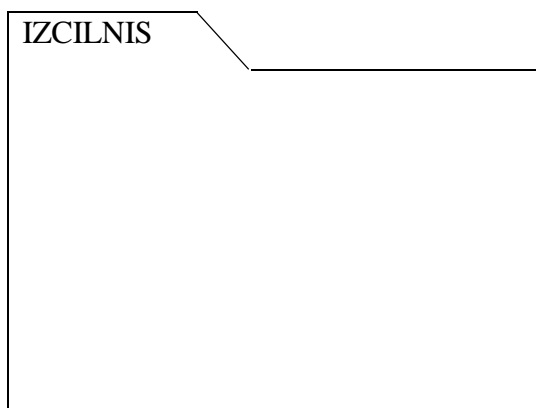
- 8.1. Zinātniskās iestādes, to darbinieki, biedrības
 - 8.2.1. Kultūras fonda nodaļas
 - 8.2.2. Nacionālās kultūras biedrības
 - 8.2.3. Latvijas tautu nacionālā sadzīves kultūra. Etnogrāfija
- 8.3. Izglītības iestādes, to darbinieki un audzēkņi
- 9. Reliģija
 - 9.1. Reliģijas vēsture
 - 9.2. Reliģiskā mācība (ticības mācība, reliģiskā audzināšana)
 - 9.3. Kulta celtnes
 - 9.4. Reliģiskās apvienības: konfesijas, draudzes, sekta
 - 9.5. Reliģiskās kustības
 - 9.6. Noziegumi pret reliģiju un ticīgo reliģiskajām jūtām
- 10. Ateisms
- 11. Fiziskā kultūra un sports
- 12. Daiļliteratūra. Literatūras zinātne. Vietējais dialekts un izloksnes
 - 12.1. Folklorā (par novadu, novadnieku savāktā un pierakstītā)
 - 12.2. Rakstnieki un dzejnieki - mūsu novadnieki. (Viņu darbi, arī periodiskajos izdevumos publicētie, un literatūra par viņiem)
 - 12.3. Mūsu novads daiļliteratūrā
 - 12.3.1. Prozā
 - 12.3.2. Dzejā
 - 12.4. Vietējais dialekts un izloksnes
- 13. Māksla
 - 13.1. Arhitektūra
 - 13.2. Tēlniecība
 - 13.3. Glezniecība
 - 13.4. Mākslas fotogrāfija
 - 13.5. Mūzika
 - 13.6. Teātris
 - 13.7. Lietišķā māksla (audumi, adījumi, pinumi, keramika)
 - 13.8. Mākslinieciskā pašdarbība. Tautas kolektīvi
- 14. Ģimene un sadzīve

** Skaitļus uz starpkartes neraksta.*

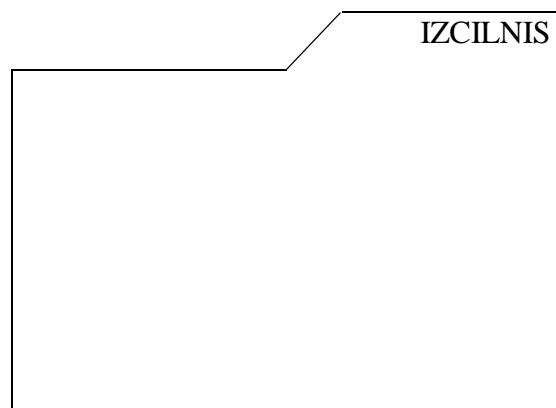
STARPKARTES

Vidus izcilnis - lielajām nodaļām

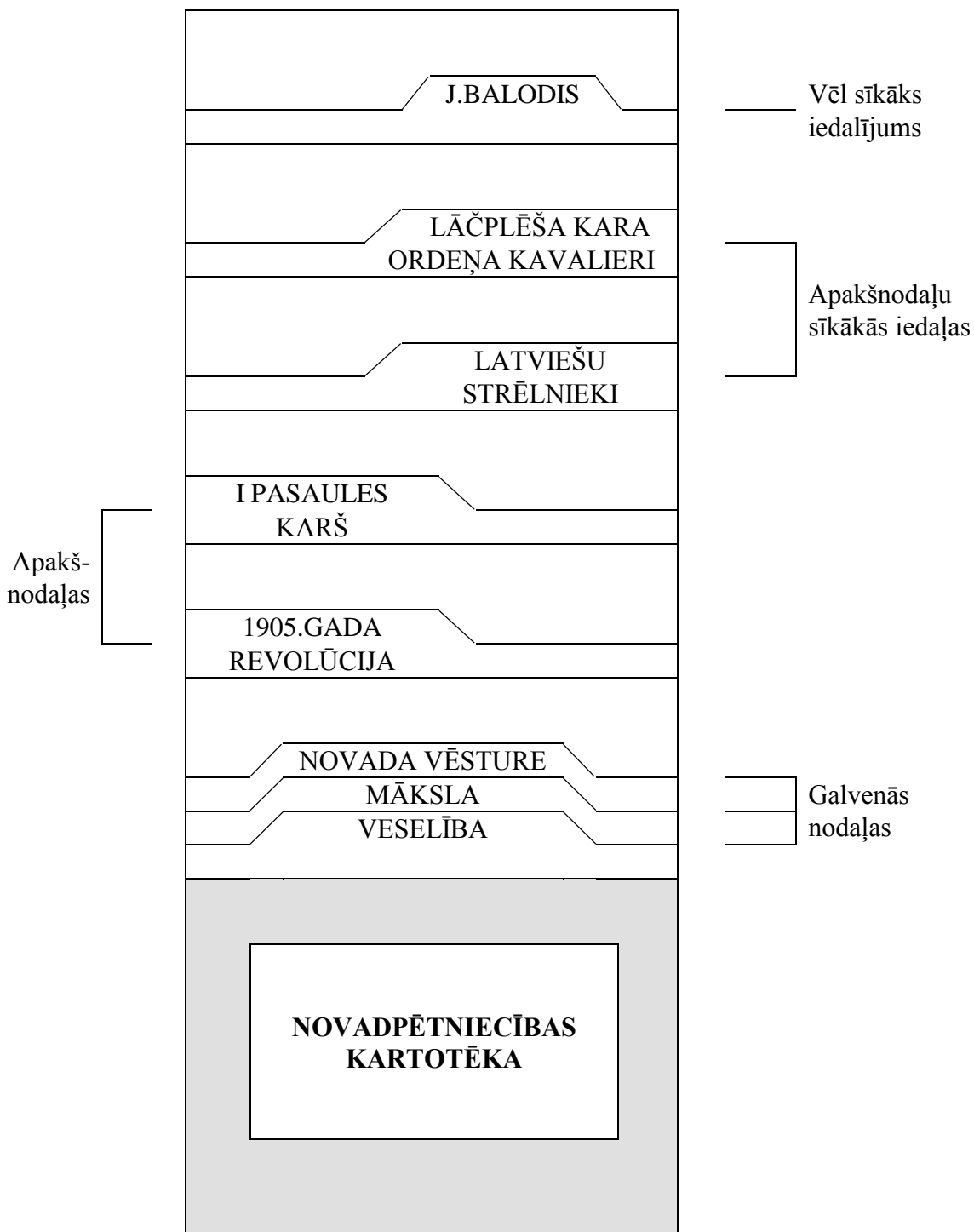

Kreisās puses izcilnis -
apakšnodaļām

Labās puses izcilnis -
sīkākiem dalījumiem

STARPKARŠU IZKĀRTOJUMS
NOVADPĒTNIECĪBAS KARTOTĒKĀ

PERSONĀLIJA JĀNIM ŅELPEM

LITERATŪRA PAR JĀNI ŅELPI
Nepublicētie darbi
Publikācijas
Dzeja
Proza
Grāmatas
DARBI
JĀNIS ŅELPE

ANKETA MĀJU VĀRDU APZINĀŠANAI

Lūdzam sniegt ziņas par jums zināmajām
Trikātas pagasta mājām.

1. Mājas nosaukums.
2. Kurā gadā māja celta?
3. Vai māja mantota, pirkta, pašu celta?
 - a) mājas tagadējais īpašnieks,
 - b) mājas iepriekšējie īpašnieki.
4. Kādēļ mājai tāds nosaukums?
5. Mājas apkārtnē visvecākais un vislielākais koka, akmens.
6. Vai pie mājas ir (bija) upe, ezers, dīķis? Kā tos sauc?
7. Mājas apkārtnē ir (bija) mežs, pļava, lauks, ceļš, purvs? Kā tos sauc ikdienā?
8. Nostāsts vai teika par mājām, tās apkārtni.
9. Cik un kādas ēkas bija (ir) saimniecībā?
10. Vai ir saglabājušās kādas fotogrāfijas no mājām?
11. Ko vēl varat pastāstīt par mājām, piem., kāds žogs ap māju, no kā tas gatavots, vai mājā bija (ir) maizes krāsns, manteļskurstenis, kad stādīts augļu dārzs, u.c.
12. Jūsu vārds, uzvārds, datums, kad sniegtas ziņas.

LITERATŪRAS DARBINIEKI – MŪSU NOVADNIEKI

(pievienots klāt oriģināls)

APLOKSNES AR TRIKĀTAS ATTĒLIEM

(pievienots klāt oriģināls)

TRIKĀTAS PAMATSKOLAS BIBLIOTĒKAS INFORMĀCIJAS CENTRA
NOVADPĒTNIECĪBAS KARTOTĒKAS SHĒMA.

Par rajonu

Vietējā valsts vara

Sabiedriski politiskās un sabiedriskās organizācijas

Latvijas komunistiskā partija (LKP)

Jaunatnes organizācijas

Tautas saimniecība

Lauksaimniecība

Jaunsaimnieki un zemnieku saimniecības

Mehanizācija

Agrotehnika

Lopkopība

Medniecība, zvejniecība, biškopība

Labākie pagasta darbaļaudis

Kolhozu vēsture

Rūpniecība

Celtniecība

Dzimtā novada daba

Aizsargājami dabas objekti

Veselības aizsardzība

Ievērojami medicīnas darbinieki

Kultūra. Izglītība. Zinātne

Kultūras darbs pagastā

Bibliotēka

Mākslinieciskā pašdarbība

Tradīcijas

Izglītība

Pirmsskolas audzināšana

Pamatskolas izglītība

Ārpusskolas darbs

Izcili pedagogi

Reliģija

Draudze

Baznīca

Mācītāji

Sports

Māksla

Mākslas pieminekļi

Lietišķā māksla

Mākslas darbinieki - mūsu novadnieki

Ķepītis Jānis

Reihmane Laima

Vanadziņš Nikolajs

Novada vēsture

Tālavas valsts

Tālivaldis

Beverīna

Trikātas nosaukuma rašanās

Muižas

1905. gada revolūcija

Pirmais pasaules karš

Latviešu strēlnieki

Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri

Balodis Jānis

Gopers Kārlis

Latvijas Padomju Republika (1917-1919)

Latvijas Republika (1918-1940)

Triju zvaigžņu ordeņa kavalieri

Ievērojami sabiedriskie darbinieki

Biedrības

Otrais pasaules karš

Pēckara periods

Daiļliteratūra

Folklorā

Anekdotas

Mīklas
Pasakas
Sakāmvārdi
Tautasdziesmas
Teikas
Ticējumi

Rakstnieki - mūsu novadnieki

Abuls Pēteris
Akers Rūdolfs
Briedis Andris

Jānis Ķelpe

Darbi

Grāmatas

Proza

Dzeja

Publikācijas

Nepublicētie darbi

Literatūra par J. Ķelpi

Mūsu pagasts daiļliteratūrā, prozā, dzejā

Apvīdvardi

Ģimene un sadzīve

CEĻVEDIS „TRIKĀTA”
(pievienots klāt oriģināls)

BIBLIOGRĀFISKAIS RĀDĪTĀJS „JĀNIS ĶELPE”
(pievienots klāt oriģināls)

BIBLIOGRĀFISKAIS RĀDĪTĀJS „TRIKĀTA TĀLAVAS ZEMĒ”

(pievienots klāt oriģināls)